

Міністерство освіти і науки України
Центральноукраїнський національний технічний університет
Економічний факультет
Кафедра аудиту, обліку та оподаткування

Центрально-
український
національний
технічний
університет

Економічний
факультет

кафедра
аудиту, обліку та
оподаткування

СУДОВІ ЕКСПЕРТИЗИ В ОПОДАТКУВАННІ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ КУРСУ

для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти
всіх форм навчання

Кропивницький – 2024

Міністерство освіти і науки України
Центральноукраїнський національний технічний університет
Економічний факультет
Кафедра аудиту, обліку та оподаткування

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ КУРСУ
«СУДОВІ ЕКСПЕРТИЗИ В ОПОДАТКУВАННІ»**

для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти
всіх форм навчання

Затверджено
на засіданні кафедри
аудиту, обліку та оподаткування
Протокол №1 від 29.08.2024 р.

Методичні рекомендації з вивчення курсу «Судові експертизи в оподаткуванні» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти всіх форм навчання / Укл.: О.Б. Пугаченко, Т.В. Фоміна. – Кропивницький: ЦНТУ, 2024. – 70 с.

Методичні рекомендації з вивчення курсу «Судові експертизи в оподаткуванні» призначено для вивчення теоретичних питань курсу, виконання практичних завдань, розв'язання практичних ситуацій (кейсів), самостійної роботи студентів та проведення поточних і підсумкових контролів для здобувачів денної і заочної форми навчання.

Укладачі:

Пугаченко О.Б. – к.е.н., доцент, доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування

Фоміна Т.В. – к.е.н., доцент, доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування

Рецензент:

Шалімова Н.С. – д.е.н., професор, декан економічного факультету

Відповідальний за випуск:

Пугаченко О.Б. – к.е.н., доцент, доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
ОСНОВНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО ДИСЦИПЛІНУ «СУДОВІ ЕКСПЕРТИЗИ В ОПОДАТКУВАННІ».....	7
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «СУДОВІ ЕКСПЕРТИЗИ В ОПОДАТКУВАННІ».....	9
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ.....	11
ЛЕКЦІЙНИЙ МАТЕРІАЛ.....	16
ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ.....	36
САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ.....	50
ПОТОЧНИЙ ТА ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ.....	56
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	59

ВСТУП

Дисципліна «Судові експертизи в оподаткуванні» викладається відповідно до навчального плану підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти, як обрана з блоку вибіркових дисциплін та складається із 120 годин і чотирьох кредитів.

Дані методичні рекомендації складено відповідно до освітньо-професійних програм вищої освіти та визначають зміст і послідовність вивчення теоретичних засад організації і методики судових експертиз в оподаткуванні та застосування їх у практичній діяльності експертів з економічних питань, у т.ч. й оподаткування, із врахуванням особливостей обраного Україною курсу на євроінтеграцію.

Експертиза як один із доказових аргументів використовувалась ще з часів Аристотеля, Демосфена, Ксенофонта. Судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду. В умовах ринкової економіки, коли економічні відносини вирішуються на підставі законів і нормативно-правових актів, значення судово-економічної експертизи зростає, отже важливо навчити студентів застосовувати набуті знання правових і економічних дисциплін у їх подальшій професійній діяльності. Судові експертизи з питань оподаткування спрямовані на вивчення діяльності фінансово-економічного характеру суб'єктів підприємництва при нарахуванні і сплаті ними податків і зборів. Крім того, майбутні експерти з економічних питань повинні мати високий рівень теоретичних і практичних навичок з організації та методики проведення судово-економічних експертиз в умовах євроінтеграційних процесів, а дані методичні рекомендації повинні допомогти здобувачам в оволодінні цими знаннями. Для засвоєння дисципліни «Судові експертизи в оподаткування» необхідно використовувати раніше отримані знання економіко-правового характеру та враховувати обраний вектор розвитку України на євроінтеграцію.

У лекційному матеріалі викладено основний зміст понять, які є базовими у вивченні даної дисципліни. Вирішення запропонованих практичних завдань – виконання практичних завдань, аналіз реальних ситуацій та складання фрагменту Звіту судового експерта з економічних питань у частині оподаткування, - дозволить узагальнити і закріпити теоретичну обізнаність студентів з організації, методики та порядку проведення судово-економічних експертиз. Розв'язання тестів на поточних, модульних та підсумковому контролях дозволить визначити та оцінити рівень набутих знань, а представлені тести можна використовувати при оцінюванні отриманих знань здобувачів на заліку.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО ВИКЛАДАЧА

Викладач	 <p>Пугаченко Ольга Борисівна кандидат економічних наук (спеціальність 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)»), доцент, доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування</p>
Профілі в науково-метричних базах даних	Google Scholar, Web of Science, ORCID, RessearcherID, Publons
Профілі в соціальних мережах	Facebook, Instagram
Контактний телефон	(+38) 0505729740
Електронна адреса	pugachenkoolga@gmail.com
Дистанційні заняття у синхронному режимі – за розкладом занять	<p>Постійна адреса Zoom-конференції https://us04web.zoom.us/j/6946370364?pwd=ZnRROXYrWHIxVWNNUK9ZYTJ5dFhqUT09 Ідентифікатор конференції: 694 637 0364 Код доступу: HUwбаq</p>
Дистанційні консультації у синхронному режимі – за розкладом консультацій	Viber, WhatsApp, Telegram – (+38) 0505729740 – Пугаченко Ольга

ОСНОВНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО ДИСЦИПЛІНУ «СУДОВІ ЕКСПЕРТИЗИ В ОПОДАТКУВАННІ»

Метою вивчення навчальної дисципліни «Судові експертизи в оподаткуванні» є засвоєння суті судової експертизи з економічних питань, у тому числі і пов'язаних із оподаткуванням і судово-експертної діяльності в умовах євроінтеграційних процесів розвитку України; прикладного змісту основних понять і категорій; методичних та технічних прийомів і процедур судових експертиз; набуття достатніх умінь та навичок проведення судової експертизи з питань оподаткування; метою вивчення курсу є також виховання у здобувачів відповідальності та додержання ними, як майбутніми судовими експертами з економічних питань та оподаткування зокрема, прав і обов'язків, встановлених для цієї категорії спеціалістів чинним законодавством України.

Завданнями курсу «Судові експертизи в оподаткуванні» є:

- оволодіння здобувачами організаційними і методичними способами попередження правопорушень в сфері податкових відносин суб'єктами підприємницької діяльності;
- дотримання законодавства у сфері оподаткування, бухгалтерського обліку та при відображенні господарських операцій;
- закріплення відповідальності й виявлення осіб, які повинні відшкодувати збитки при виявленні порушень в оподаткуванні;
- складання відповідних висновків для правоохоронних органів під час вирішення цивільних, господарських і кримінальних справ які безпосередньо стосуються порушення законодавства з питань оподаткування;
- ознайомлення із сучасними тенденціями розвитку судової експертизи з питань оподаткування в Україні та зарубіжних країнах, у т.ч. країнах-членах ОЕСР тощо.

Предмет дисципліни «Судові експертизи в оподаткуванні» включає принципи організації проведення судово-експертних досліджень, форми і види судових експертиз, характеристику і методичні прийоми проведення дослідження експертом питань пов'язаних з оподаткуванням у різних галузях економіки.

Місце дисципліни в навчальному процесі підготовки магістрів: вивчення дисципліни ґрунтується на основі знань з економіки підприємств, макро- та мікроекономіки, правознавства, податкової системи, фінансів, фінансового і управлінського видів обліку, оподаткування окремими видами податків і зборів, порядку здійснення податкових розрахунків, законодавства з питань економічної діяльності підприємства та процесуального законодавства тощо.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен:

знати:

- предмет, мету і завдання навчальної дисципліни, її місце та значення у системі економічних і юридичних наук;
- наукові основи організації та проведення судових експертиз;
- законодавство, яке регулює проведення судових експертиз з питань оподаткування;
- процесуальні засади призначення та проведення судових експертиз з питань оподаткування;
- організацію судово-експертної діяльності;
- процес судової експертизи з питань оподаткування та стадії її проведення;
- питання, які ставляться перед судовою експертизою з податкових питань;
- порядок документального оформлення судової експертизи в оподаткуванні

уміти:

- володіти науковим апаратом та основними методами аналізу бухгалтерських та податкових документів;
- володіти методами взаємодії слідчих та судових працівників з експертами з питань оподаткування;
- застосовувати загально економічні, бухгалтерські та податкові знання в слідчій та судовій практиці;
- визначати коло питань, які можуть бути поставлені перед судовими експертами з питань оподаткування;
- правильно формулювати питання відповідним фахівцям при призначенні та проведенні судових експертиз з питань оподаткування;
- належним чином оцінювати висновки експертів судової експертизи з податкових питань;
- працювати з документами-носіями економічної інформації, які можуть стати доказами у справі про порушення порядку оподаткування;
- працювати з документами, що містять інформацію податкового змісту в процесі практичної діяльності у боротьбі з економічною злочинністю.

набути соціальних навичок (soft-skills):

- здійснювати професійну комунікацію;
- пояснювати і презентувати матеріал;
- працювати в команді та виділяти авторський внесок;
- взаємодіяти в економічному й юридичному середовищі і доводити свої аргументи.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «СУДОВІ ЕКСПЕРТИЗИ В ОПОДАТКУВАННІ»

МОДУЛЬ 1

Змістовий модуль 1

«Теоретико-організаційні засади судових експертиз в оподаткуванні»

- Тема 1. Сутність судової експертизи в умовах євроінтеграційних процесів в Україні
- Тема 2. Понятійно-категорійний апарат судових експертиз і судово-експертної діяльності
- Тема 3. Теоретичні засади судової експертизи з питань оподаткування
- Тема 4. Організаційні засади судової експертизи з податкових питань
- Тема 5. Порядок призначення та проведення судових експертиз в оподаткуванні

Змістовий модуль 2

«Методика проведення окремих видів судових експертиз з питань оподаткування»

- Тема 6. Дослідження об'єктів судової експертизи з питань оподаткування
- Тема 7. Документальне оформлення результатів судової експертизи в оподаткуванні
- Тема 8. Судова експертиза документів бухгалтерського обліку, оподаткування і звітності
- Тема 9. Судова експертиза питань з оподаткування загальнодержавними податками
- Тема 10. Судова експертиза питань з оподаткування місцевими податками і зборами

МОДУЛЬ 2

Індивідуальне науково-дослідне завдання

Індивідуальне науково-дослідне завдання (ІНДЗ) передбачає проведення дослідження особливостей судової експертизи з питань оподаткування в різних країнах світу (країна визначається за вибором студента).

Виконання індивідуального науково-дослідного завдання є методом отримання навичок науково-дослідної роботи, в процесі якої здобувач має навчитися самостійно працювати з економічною літературою, науковими публікаціями вітчизняних і зарубіжних вчених, використовувати законодавчу та нормативно-правову базу, дані офіційних сайтів мережі Інтернет, аналізувати статистичні дані, узагальнювати отриману інформацію та логічно викладати свої думки з приводу особливостей здійснення судових експертиз із питань оподаткування.

Індивідуальне завдання передбачає виконання його протягом навчального семестру. Індивідуальне науково-дослідне завдання повинно бути спрямовано на дослідження особливостей судових експертиз із питань оподаткування у різних країнах світу. Країна, на прикладі якої буде проводитись дослідження визначається самостійно за вибором здобувача, але не більше ніж одна особа на дослідження окремої країни.

Для виконання індивідуальної роботи здобувач вивчає та опрацьовує основну і додаткову літературу, законодавчі й нормативні документи відповідної країни, що обрана як об'єкт дослідження. Все це бажано робити використовуючи мову оригіналу або офіційні версії перекладу. Результати проведеної індивідуальної роботи оформляються у вигляді реферату чи презентації.

Тематичний план

№	Тема	Години для лекційних занять	Години для практичних занять	Години для СРС
Змістовий модуль 1				
«Теоретико-організаційні засади судових експертиз в оподаткуванні»				
1	Сутність судової експертизи в умовах євроінтеграційних процесів в Україні	2	2	10
2	Понятійно-категорійний апарат судових експертиз і судово-експертної діяльності	2		10
3	Теоретичні засади судової експертизи з питань оподаткування	2	2	8
4	Організаційні засади судової експертизи з податкових питань	2		8
5	Порядок призначення та проведення судових експертиз в оподаткуванні	2		8
Змістовий модуль 2				
«Методика проведення окремих видів судових експертиз з питань оподаткування»				
6	Дослідження об'єктів судової експертизи з питань оподаткування	2	2	8
7	Документальне оформлення результатів судової експертизи в оподаткуванні	2		8
8	Судова експертиза документів бухгалтерського обліку, оподаткування і звітності	2	2	8
9	Судова експертиза питань з оподаткування загальнодержавними податками	4	2	8
10	Судова експертиза питань з оподаткування місцевими податками і зборами	4	2	8
	Всього – 120 годин:	24	12	84

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ

У процесі вивчення дисципліни «Судові експертизи в оподаткуванні» використовуються такі види навчання: лекції, практичні заняття, самостійна робота, індивідуальне науково-дослідне завдання, поточні контролю знань, модульні контролю, складання заліку.

Оцінювання проводиться за 100-бальною шкалою ECTS з подальшою трансформацією у п'ятибальну шкалу:

0-60 – «незадовільно»

61-75 – «задовільно»

76-90 – «добре»

91-100 – «відмінно».

Критерії оцінювання:

Лекції:

За умови активної участі у проведенні лекційного заняття, здобувач може отримати 0.5 бала.

Практичні заняття:

Відповіді на питання практичних занять:

2 бала – здобувач дає вичерпну, змістовну і правильну відповідь на поставлене питання, при цьому вільно володіє економічними категоріями, логічно і послідовно розкриває методологічні основи економічних та юридичних знань з питань оподаткування та процедури призначення і проведення судових експертиз, показав глибокі знання нормативних та законодавчих актів, у т.ч. процесуального законодавства, спеціальної економічної літератури з питань організації та методики судових експертиз з оподаткування;

1 бал – здобувач в основному правильно відповів на поставлене запитання, але припустив деякі неточності у визначенні змісту окремих економічних категорій і викладі організаційно-методичних підходів судових експертиз з питань оподаткування, показав неміцні знання літературних джерел, не досить переконливо аргументував свою відповідь;

0 балів – здобувач не знає або невірно сформулював відповідь на поставлене питання, припустився істотних помилок при викладі питань методики і техніки судових експертиз з питань оподаткування, показав незнання нормативно-законодавчої бази,

спеціальної літератури з питань організації та методики судової експертизи та невміння аргументувати свою відповідь на поставлене питання.

Правильні відповіді на контрольні питання на практичних заняттях оцінюються в 0.5 бала.

На заняттях, коли передбачено виконання розв'язання практичних ситуацій (кейсів), бали виставляються в залежності від складності представленої ситуації, швидкості його виконання та належності оформлення, зокрема:

- Практична ситуація (кейс) 1 – 5 балів;
- Практична ситуація (кейс) 2 – 3 бала;
- Практична ситуація (кейс) 3 – 3 бала;
- Практична ситуація (кейс) 4 – 3 бала;
- Практична ситуація (кейс) 5 – 3 бала;
- Практична ситуація (кейс) 6 – 3 бала;
- Практична ситуація (кейс) 7 – 3 бала;
- Практична ситуація (кейс) 8 – 3 бала;
- Практична ситуація (кейс) 9 – 3 бала;
- Практична ситуація (кейс) 10 – 3 бала;
- Практична ситуація (кейс) 11 – 3 бала;
- Практична ситуація (кейс) 12 – 3 бала;
- Практична ситуація (кейс) 13 – 4 бала;
- Практична ситуація (кейс) 14 – 2 бала;
- Практична ситуація (кейс) 15 – 2 бала;
- Практична ситуація (кейс) 16 – 1 бал;
- Практична ситуація (кейс) 17 – 2 бала;
- Практична ситуація (кейс) 18 – 1 бал.

Отже, за умови належного виконання всіх практичних завдань на практичних заняттях, здобувач має можливість отримати 50 балів

Самостійна робота студентів:

1) виступ з доповіддю:

2 бали – здобувач демонструє вичерпну, змістовну і правильну доповідь на задану тематику на основі вивчення та реферування фахових статей, при цьому вільно володіє економічними категоріями, передбаченими податковим та процесуальним законодавством, логічно і послідовно розкриває методологічні основи призначення та

проведення судових експертиз, показав глибокі знання нормативних та законодавчих актів, спеціальної економічної літератури з питань оподаткування;

1 бал – здобувач в основному правильно розкриває обрану тему, але припускається деяких неточностей у визначенні змісту окремих економічних категорій і викладі організаційно-методичних засад судових експертиз, показав неміцні знання літературних джерел, не досить переконливо аргументував свою доповідь;

0 балів – здобувач не знає або невірно розкрив в доповіді обрану тему, припустився істотних помилок при викладі питань методики і техніки судових експертиз, показав незнання нормативно-законодавчої бази, спеціальної літератури з питань оподаткування та процесуальних особливостей при призначенні і проведенні судових експертиз та невміння аргументувати свою доповідь.

2) підготовка реферату (презентації):

5 балів – студент готує реферат (презентацію), в якому аргументовано, вичерпно, змістовно розкриває обрану тематику, робить посилання на літературні джерела та нормативні і законодавчі документи, при цьому вільно володіє економічними категоріями, реферат (презентація) готується у відповідності із правилами, які висуваються до їх оформлення;

3 бали – студент готує реферат (презентацію), в якому в основному правильно розкриває обрану тему, але допускає неточності у визначенні змісту окремих економічних категорій і викладі організаційно-методичних підходів судової експертизи, не робить посилання на використану літературу та нормативні і законодавчі документи.

0 балів – студент допускає істотні помилки при розкритті змісту реферату (презентації), не використовує необхідні джерела.

3) виконання практичних завдань

Кожне завдання (максимальна кількість балів) оцінюється в залежності від його складності, а саме: Практичне завдання 1 – 4 балів; Практичне завдання 2 – 4 бала; Практичне завдання 3 – 4 балів; Практичне завдання 4 – 2 бала; Практичне завдання 5 – 3 балів; Практичне завдання 6 – 2 бала; Практичне завдання 7 – 6 балів. Таким чином, максимальна кількість балів, які протягом семестру може отримати студент за умови належного виконання завдань – 25 балів.

4) виконання Індивідуального науково-дослідного завдання

Виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань (ІНДЗ), що передбачені в курсі навчальної дисципліни є обов'язковим. Оцінювання ІНДЗ здійснюється в межах 10% від загальної кількості балів. Загальна сума балів останнього періодичного контролю включає бали отримані за ІНДЗ. Так, із 100 балів за підсумкової оцінки за ІНДЗ

виставляються від 1 до 10 балів.

Таким чином, максимальна кількість балів за виконання індивідуального науково-дослідного завдання з дисципліни «Судові експертизи в оподаткуванні» – 10.

10 балів – студент на високому рівні підготував індивідуальне науково-дослідне завдання; належним чином оформлено роботу; доповідь представлена чітко, лаконічно, чітко, пов'язано й обґрунтовано; висвітлено всі цікаві аспекти; надано вичерпні, змістовні і правильні відповіді на поставлені питання. При цьому студент вільно володіє економічними та юридичними категоріями, логічно і послідовно розкриває методологічні основи побудови системи судової експертизи у досліджуваній країні, показано глибокі знання нормативних та законодавчих актів, спеціальної економічної літератури з питань судової експертизи в оподаткуванні у тій країні, яка виступала об'єктом дослідження;

7 балів – студент на достатньому рівні підготував індивідуальне науково-дослідне завдання; у цілому належним чином оформлено роботу, але є певні зауваження; доповідь представлена не зовсім чітко і лаконічно, цікаві аспекти викладено поверхнево; надано в основному правильні відповіді на поставлені питання. При цьому студент припустив деякі неточності у визначенні змісту окремих економічних категорій і викладі організаційно-методичних підходів судової експертизи, показав неміцні знання літературних джерел, не досить переконливо аргументував свою відповідь щодо питань судової експертизи в оподаткуванні у тій країні, яка виступала об'єктом дослідження;

3 бали – студент підготував індивідуальне науково-дослідне завдання; роботу оформлено із зауваженнями; доповідь представлена не чітко, цікаві аспекти не викладено; надано не зовсім правильні відповіді на поставлені питання. При цьому студент припустив неточності у визначенні змісту окремих економічних категорій і викладі організаційно-методичних підходів судової експертизи, показав погані знання літературних джерел, не переконливо аргументував свою відповідь щодо питань судової експертизи в оподаткуванні у тій країні, яка виступала об'єктом дослідження;

0 балів – студент не підготував індивідуальне науково-дослідне завдання.

5) опрацювання сучасної наукової фахової літератури – є обов'язковим завданням самостійної роботи

За кожне належним чином опрацьоване джерело (наукова стаття чи автореферат дисертації) здобувач отримує 1 бал. Максимальна кількість опрацьованих джерел, що враховується – п'ять, тобто максимальна кількість балів – 5.

б) наукова діяльність

Здійснюється здобувачем за бажанням. Може бути у вигляді участі в науково-практичних конференціях, круглих столах, підготовці матеріалів до друку (тези, статті,

статті у фахових виданнях), самоосвіта (тренінги, курси, семінари), висвітленні та популяризації питань економічної експертизи на загал тощо. Кількість балів визначається у кожному окремому випадку в залежності від рівня заходу та обсягу проведеної роботи здобувачем. Крім того, деякі види самостійної роботи можуть бути замінені участю в науковій діяльності, зокрема: підготовка реферату (презентації); опрацювання сучасної наукової фахової літератури; виконання та оформлення завдань СРС.

Мінімальна кількість балів за активну участь в науковій діяльності – 10, максимальна – 30.

Модульний контроль

Відбувається 2 рази на семестр шляхом оцінки знань за допомогою тестів. Максимальна кількість отриманих балів на кожному з двох модульних контролів дорівнює 10. За правильну відповідь на кожне з тестових питань студент отримує 1 бал.

Підсумковий контроль

Рейтинг студента із засвоєння дисципліни визначається за 100 бальною шкалою, у тому числі: перший рубіжний контроль – 50 балів, другий рубіжний контроль – 50 балів. Семестровий залік полягає в оцінці рівня засвоєння здобувачем вищої освіти навчального матеріалу на лекційних, практичних, семінарських заняттях та виконання індивідуальних завдань за стобальною та дворівневою («зараховано», «не зараховано») та шкалою ЄКТС результатів навчання. За бажанням підвищити кількість балів, здобувачу на заліку пропонується надати відповідь на тестові питання чи виконання практичних завдань.

ЛЕКЦІЙНИЙ МАТЕРІАЛ

ТЕМА 1. Сутність судової експертизи в умовах євроінтеграційних процесів в Україні

Зміст судової експертизи. Економічна експертиза – це дослідження будь-якого управлінського рішення (наказу, розпорядження, програми, договору тощо) чи фінансово-бухгалтерських документів з метою дати їм оцінку на предмет відповідності принципам законності, економічності й ефективності. Економічна експертиза є самостійним джерелом доказів, що належать до предмета дослідження у відповідній ланці системи доказів. Як самостійне джерело доказів економічна експертиза використовує засіб науково-економічного аналізу вихідних даних, що містяться в інших доказах, залучених до справи. Слідчий, прокурор, суддя, розслідуючи (розглядаючи) справу економічного характеру: про розкрадання, посадові зловживання, суперечки між суб'єктами господарювання та громадянами, досліджують облікові документи та інші матеріали. Тому їм необхідні спеціальні знання методів дослідження даних економіки, фінансів і бухгалтерського обліку, без яких неможливо кваліфіковано проводити роботу, правильно направляти діяльність ревізора, контролювати повноту і всебічність дослідження матеріалів, яке здійснюється експертом з економічних питань.

Правова природа судової експертизи. Правову природу економічної експертизи можна охарактеризувати за трьома ознаками: по-перше, в її основу покладено інформацію про факти підприємницької діяльності, що має властивість відносно досліджуваної діяльності і пізнавана (досліджувана) для одержання зведень про інші доказові факти (юридичні); по-друге, економічна експертиза має процесуальну форму, передбачену в законі як один із засобів доказу. Процесуальна форма експертизи є гарантією вірогідності одержуваних у результаті експертного дослідження зведень про доказові факти; по-третє, вона підпорядкована визначеному законом процесуальному порядку одержання і дослідження доказової інформації про факти підприємницької та іншої економічної діяльності. Доказове значення експертизи втрачається, якщо при її проведенні ігнорується хоча б одна з ознак, що характеризують її правову природу (відсутній логічний процес пізнання, не дотримується процесуальна форма, порушується процесуальний порядок одержання і дослідження доказової інформації).

Методичні прийоми судових експертиз. Методом економічної експертизи є сукупність прийомів, використовуваних експертом-економістом при дослідженні документів бухгалтерського, статистичного, оперативного обліку, управлінського обліку, записів рахункових реєстрів у сукупності з документами цивільно-правового характеру й

інших матеріалів справи і надання висновку з питань, що входять до його компетенції. Методичні основи економічних експертиз містять у собі сукупність методичних прийомів, застосовуваних при експертному дослідженні господарських операцій, відображених в обліку, у результатах ревізій і перевірок фінансової діяльності суб'єктів господарювання. Загальнонаукові методи дослідження в економічних експертизах містять у собі насамперед аналіз і синтез, абстрагування і конкретизацію, індукцію і дедукцію, аналогію і моделювання, системний аналіз і інші методи дослідження навколишньої дійсності. Конкретні наукові методичні прийоми економічної експертизи – це специфічні прийоми експертного дослідження, розроблені на основі досягнень науки і практики, а також розвитку економічної і юридичної науки. Їх можна об'єднати в три групи: документальні (дослідження облікових документів, різні експертизи цих документів, перевірка нормативно-правової бази їх укладання і т.д.); розрахунково-аналітичні (належать насамперед економічний аналіз, статистичні розрахунки, економіко-математичні методи); узагальнення і реалізації результатів експертизи (включає зведення, угруповання, систематизоване викладення результатів у висновку експерта, вивчення зацікавленими особами цих висновків, оцінку і реалізацію слідчим і судом її результатів, призначення повторних або додаткових експертиз). Систему показників при проведенні економічної експертизи, можна поділити на три великі групи: 1) дані контролюючих, статистичних і фінансово-кредитних органів про роботу підприємства яка аналізується; висновки і пропозиції вищих організацій за підсумками роботи за визначений звітний період; повідомлення в засобах масової інформації; 2) дані самого підприємства: планові документи, інформативна, проектно-кошторисна, технологічна і фінансова документація, дані оперативного, бухгалтерського і статистичного обліку, звітність; 3) додаткові дані: протоколи зборів засновників і акціонерів; інформація, отримана від працівників підприємства; дані, отримані в ході оперативно-розшукових заходів тощо.

ТЕМА 2. Понятійно-категорійний апарат судових експертиз і судово-експертної діяльності

Предмет та об'єкт судової експертизи. Необхідно розрізняти поняття предмета економічної експертизи як: дослідження явищ господарської діяльності; судово-бухгалтерської експертизи, що проводиться по конкретній справі. У першому випадку предмет експертизи становлять питання, які взагалі входять у компетенцію експерта-бухгалтера, у другому – предметом експертизи є питання слідчого або суду, поставлені бухгалтеру-експерту з конкретної справи. Предмет судово-бухгалтерської експертизи визначається конкретно поставленими завданнями і змістом питань, які вона вирішує. Як

правило, основні питання, на які повинен дати відповіді експерт у своєму висновку, пов'язані з обґрунтуванням висновків проведеної ревізії фінансово-господарської діяльності підприємства що перевіряється. Об'єктом економічної експертизи є документи, бухгалтерські реєстри та бухгалтерська звітність, в яких відображена господарська діяльність підприємств, у тому числі і протиправна. Саме документи створюють специфічний об'єкт судово-бухгалтерської експертизи. На підставі дослідження документів експерт робить висновки щодо законності господарських операцій та правильності відображення їх у бухгалтерському обліку. При цьому він не повинен виходити за межі спеціальних знань, тобто давати документам юридичну оцінку і визначати їх доказове значення у справі.

Завдання судової експертизи. Серед основних завдань, що вирішуються судовими експертами, можна виділити такі три класи: завдання, пов'язані з ідентифікацією об'єктів (наприклад, встановлення посадової особи, відповідального за здійснення і документальне оформлення незаконної господарської операції); діагностичні завдання – складаються у виявленні механізму події, встановленні часу, способу і послідовності дій, що привели до правопорушення, якісних і кількісних характеристик здійснених діянь (наприклад, розкриття механізму розкрадання товарно-матеріальних цінностей і коштів, розрахунок суми заподіяного збитку; завдання, пов'язані з експертною профілактикою, тобто діяльністю з виявлення обставин, що сприяють здійсненню злочинів (правопорушень) і розробці заходів щодо їх усунення (наприклад, розробка на основі експертного дослідження рекомендацій з удосконалювання первинного обліку товарно-матеріальних цінностей і організації контрольних перевірок окремих груп матеріалів з метою забезпечення їх схоронності на складах і в коморах підприємства).

Класифікація судової експертизи. Найбільш поширеною є думка, щоб в основу класифікації економічних експертиз за видами і різновидами були покладені: класифікація економічних наук (фінансова експертиза, економіко-статистична експертиза, експертиза економіка праці); класифікація галузей економіки (експертиза в промисловості, експертиза сільського господарства, будівельна експертиза); класифікація видів економічної діяльності (експертиза приватизації, страхової діяльності, оподаткування тощо). Однак офіційно така класифікація не затверджена.

ТЕМА 3. Теоретичні засади судової експертизи

з питань оподаткування

Сутність поняття «судова експертиза». На стадії досудового розслідування та судового розгляду важлива роль належить науковим методам збору доказів. Одним з

таких методів, що застосовується у процесі розслідування або судового розгляду справ про розкрадання та привласнення майна, інші корисливі господарські злочини, є судово-економічна експертиза. Вона належить до найпоширеніших видів судових експертиз. Її застосовують при розслідуванні та розгляді кримінальних і цивільних справ, коли виникають питання, для розв'язання яких необхідні спеціальні знання з бухгалтерського обліку та аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства. Судова експертиза на стадіях провадження дізнання, досудового слідства і судового розгляду складається з дослідження матеріалів справи фахівцем-бухгалтером і надання, у відповідності до його спеціальних знань, висновку за поставленими питаннями, що відносяться до господарської діяльності і знайшли своє відображення в бухгалтерському обліку. Як визначено в Законі України «Про судову експертизу», *судова експертиза* – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів дізнання, досудового слідства чи суду. Правовою основою призначення і проведення судових експертиз є Закон України «Про судову експертизу», Кримінально-процесуальний (КПК), Цивільний процесуальний (ЦПК), Господарський процесуальний (ГПК) кодекси України, Кодекс Адміністративного судочинства України (КАСУ). Законодавство встановлює, що судові експертизи по кримінальних і цивільних справах призначаються в тих випадках, коли для вирішення питань при провадженні за цими справами необхідні спеціальні пізнання.

Історія розвитку судової експертизи в Україні. На всіх стадіях розвитку теоретики бачили в експертизі інструмент, необхідний для провадження слідства і суду (французький процесуаліст Баньє), а експерта вважали науковим свідком (англо-американські процесуалісти). З 1921 р. у Петрограді при Північно-західній торговельній палаті було створено відділ обліково-фінансових експертиз, який у дальшому був реорганізований в Інститут відповідальних бухгалтерів, а 1923 р. при Московському відділенні Російського технічного товариства для проведення експертиз за завданнями судів у складі відділу обліку господарської діяльності було організовано бюро бухгалтерської експертизи і консультацій. Такі самі зміни відбувались у цій системі і в Україні, 10.07.1923 р. затверджено Положення про обласні кабінети науково-судової експертизи в Харкові, Києві й Одесі. З 25.04.1925 р. бухгалтерами-експертами передбачалось виконання не тільки експертиз, але також наукових праць і експериментальних досліджень з питань криміналістичної техніки і методології розслідування злочинів, а установи було перейменовано в Інститути науково-судової експертизи. 04.06.1947 р. Президією Верховної Ради СРСР був ухвалений Указ «Про

кримінальну відповідальність за розкрадання державного і громадського майна», виконання якого стало причиною збільшення кількості справ з розслідування господарських злочинів, що у свою чергу вимагало значно ширшого застосування спеціальних знань у галузі бухгалтерського обліку і звітності та одержання доказів у формі висновків експертів-бухгалтерів. 02.08.1948 р. при Міністерстві фінансів СРСР було створено Бюро державної бухгалтерської експертизи з філіями при міністерствах фінансів союзних та автономних республік і фінансових органах на місцях із постійними штатними кадрами експертів-бухгалтерів. На Бюро та його філії в областях покладалась функція з проведення бухгалтерських експертиз у кримінальних і цивільних справах за завданнями органів розслідування, прокуратури, судів та арбітражу. 02.02.1957 р. ухвалено Постанову «Про Бюро державних бухгалтерських експертиз при Міністерстві фінансів України». З 04.01.1970 р. Бюро і його обласні філії в повному складі штатних працівників підпорядковано Міністерству юстиції України. Зі становленням Бюро бухгалтерської експертизи розпочався новий етап розвитку судово-бухгалтерської експертизи в Україні. Міністерством юстиції УРСР було розроблено Інструкцію «Про порядок проведення судово-бухгалтерських експертиз в Бюро державної бухгалтерської експертизи Міністерства юстиції України» від 30.12.1974 р. Це був перший в Україні нормативно-правовий документ, яким визначались процесуальні, організаційні, правові засади призначення та проведення бухгалтерських експертиз. Протягом трьох десятиліть підпорядкування бухгалтерської експертизи Міністерству юстиції України структура і функції Бюро та його філій зазнали певних змін: обласні філії Бюро були перетворені на міжобласні та їх експертні підрозділи, за якими закріплювались зони обслуговування відповідних територій. У квітні 1990 р. республіканське Бюро було ліквідовано, а кадровий склад експертів-бухгалтерів Бюро та міжобласних філій з відповідними функціями передано до Київського і Харківського науково-дослідних інститутів судових експертиз та Одеської лабораторії південного регіону України. Після ухвалення 25 лютого 1994 р. Закону України «Про судову експертизу» значно розширилася система науково-дослідних інститутів судових експертиз Міністерства юстиції України. Так, у 1995 р. на базі лабораторій та відділень було створено Донецький, Львівський та Одеський науково-дослідні інститути судових експертиз, а на їх відповідні підрозділи покладено функції з виконання судово-бухгалтерських експертиз. За ці роки лабораторії судово-бухгалтерської експертизи значно розширили коло розв'язуваних ними завдань, почали проводити складні та нові види економічних досліджень. З розширенням кола завдань, що вирішувались експертами-бухгалтерами, виникла необхідність у зміні самої назви цього виду експертизи. Рішенням Президії науково-консультативної та методичної ради з

проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України від 30.01.2001 р. судово-бухгалтерську експертизу було перейменовано на судово-економічну. Сучасне тлумачення судово-економічної експертизи полягає в тому, що до її функцій входять економічні дослідження конфліктних ситуацій у господарській діяльності, які стали об'єктами розслідування правоохоронними органами з метою усунення та запобігання їм у майбутньому. Відповідно, з 27.02.2001 року Інструкція «Про порядок проведення судово-бухгалтерських експертиз в Бюро державної бухгалтерської експертизи Міністерства юстиції України» втратила чинність.

Зміст судової експертизи з економічних питань. Судово-економічна експертиза, як і будь-яка судова експертиза, не існує поза кримінальними чи цивільними справами, що виникають у процесі розслідування або судового розгляду. Незалежно від того, по яких справах призначається судово-економічна експертиза, предметом є господарська діяльність, відображена в документах бухгалтерського обліку та бухгалтерських регістрах, що стали об'єктом розслідування чи судового розгляду і у відношенні яких перед експертом-бухгалтером поставлені слідчим або судом питання, що потребують застосування спеціальних знань з бухгалтерського обліку і аналізу господарської діяльності підприємств. Судово-економічна експертиза характеризується: процесуально-правовим змістом (це система правил, встановлених чинним кримінально-процесуальним, цивільно-процесуальним законодавством та Законом України «Про судову експертизу», які регулюють порядок її призначення та проведення, права і обов'язки експерта-бухгалтера, а також інших учасників процесу у зв'язку з проведенням експертизи) та фінансово-господарським (полягає в реалізації нею знань з бухгалтерського обліку та аналізу господарської діяльності, у специфіці предмета та методів дослідження) змістом. Бухгалтер-експерт обов'язково повинен володіти як певним обсягом процесуально-правових знань, так і достатніми знаннями з бухгалтерського обліку та аналізу господарської діяльності. Тільки при суворому додержанні ним процесуального законодавства і правильному застосуванні спеціальних знань судово-економічна експертиза може бути визнана доброякісною і такою, що відповідає своєму призначенню.

ТЕМА 4. Організаційні засади судової експертизи з податкових питань

Суб'єкти експертної діяльності. Призначення судових експертиз та експертних досліджень судовим експертам державних спеціалізованих науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України та атестованим судовим експертам, які не є працівниками державних спеціалізованих установ, їх обов'язки, права та відповідальність, організація проведення експертиз та оформлення їх результатів

здійснюються у порядку, визначеному Кримінальним процесуальним, Цивільним процесуальним, Господарським процесуальним кодексами України, Кодексом України про адміністративні правопорушення, Кодексом адміністративного судочинства України, Митним кодексом України, Законами України «Про судову експертизу», «Про виконавче провадження», іншими нормативно-правовими актами з питань судово-експертної діяльності та відповідною Інструкцією. Відповідно до чинного законодавства за дорученням правоохоронних органів, посадових осіб Державної податкової адміністрації України, Державної митної служби України, Державної виконавчої служби, на замовлення адвокатів, захисників та осіб, які самостійно захищають свої інтереси, та їх представників, нотаріусів банківських установ, страхових компаній, а також інших юридичних і фізичних осіб виконуються експертні дослідження, що потребують спеціальних знань та використання методів криміналістики і судової експертизи. Результати експертних досліджень викладаються в письмових висновках експертних досліджень згідно з чинним законодавством України. Під час проведення експертиз (експертних досліджень) з метою виконання певного експертного завдання експертами застосовуються відповідні методи дослідження, методики проведення судових експертиз, а також нормативно-правові акти та нормативні документи (міжнародні, національні та галузеві стандарти, технічні умови, правила, норми, положення, інструкції, рекомендації, переліки, настановчі документи Держспоживстандарту України), а також чинні республіканські стандарти колишньої УРСР та державні класифікатори, галузеві стандарти та технічні умови колишнього СРСР, науково-технічна, довідкова література, програмні продукти тощо. Визначення способу проведення експертизи (вибір певних методик, (методів дослідження)) належить до компетенції експерта.

Види експертизи. Криміналістична: почеркознавча та авторознавча; технічна експертиза документів; балістична; трасологічна (крім досліджень слідів пошкодження одягу, пов'язаних з одночасним спричиненням тілесних ушкоджень, які проводяться в бюро судово-медичної експертизи); фототехнічна, портретна; експертиза голограм; відео-, звукозапису; вибухотехнічна; матеріалів, речовин та виробів (лакофарбових матеріалів і покриттів; полімерних матеріалів; волокнистих матеріалів; нафтопродуктів і пально-мастильних матеріалів; скла, кераміки; наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів; спиртовмісних сумішей; ґрунтів; металів і сплавів; наявності шкідливих речовин у навколишньому середовищі; речовин хімічних виробництв та спеціальних хімічних речовин; харчових продуктів; сильнодіючих і отруйних речовин); біологічна; Інженерно-технічна: інженерно-транспортна (автотехнічна, транспортно-трасологічна, залізнично-транспортна); дорожньо-технічна; будівельно-технічна

(оціночно-будівельна); земельно-технічна (оціночно-земельна); пожежно-технічна; безпеки життєдіяльності; гірничотехнічна; інженерно-екологічна; електротехнічна; комп'ютерно-технічна; телекомунікаційна. Поряд із вказаними видами інженерно-технічних експертиз експертними установами можуть проводитись також інші їх види (підвиди) та комплексні технічні дослідження із залученням відповідних фахівців у певних галузях знань, у тому числі авіаційного та водного транспорту. Економічна: бухгалтерського та податкового обліку; фінансово-господарської діяльності; фінансово-кредитних операцій. Товарознавча: машин, обладнання, сировини та товарів народного споживання; автотоварознавча; транспортно-товарознавча. Експертиза у сфері інтелектуальної власності: літературних та художніх творів; фонограм, відеограм, програм (передач) організації мовлення; винаходів і корисних моделей; промислових зразків; сортів рослин і порід тварин; комерційних (фірмових) найменувань, торговельних марок (знаків для товарів і послуг), географічних зазначень; топографій інтегральних мікросхем; комерційної таємниці (ноу-хау) і раціоналізаторських пропозицій; економічна у сфері інтелектуальної власності. Психологічна. Мистецтвознавча. Військова. Судово-ветеринарна. Гемологічна. Історико-археологічна. З метою більш повного задоволення потреб слідчої та судової практики експертними установами організовується проведення інших видів експертизи (крім судово-медичної та судово-психіатричної).

Підвиди експертизи. Згідно з процесуальним законодавством України експертами виконуються такі експертизи: первинні, додаткові, повторні, комісійні, комплексні. Первинною є експертиза, коли об'єкт досліджується вперше. Додатковою є експертиза, якщо для вирішення питань щодо об'єкта, який досліджувався під час проведення первинної експертизи, необхідно провести додаткові дослідження або дослідити додаткові матеріали (зразки для порівняльного дослідження, вихідні дані тощо), які не були надані експертів під час проведення первинної експертизи. Повторною є експертиза, під час проведення якої досліджуються ті самі об'єкти і вирішуються ті самі питання, що й при проведенні первинної (попередніх) експертизи (експертиз). Комісійною є експертиза, яка проводиться двома чи більшою кількістю експертів, що мають кваліфікацію судового експерта за однією експертною спеціалізацією (фахівцями в одній галузі знань). Комісія експертів може утворюватися органом (особою), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), або керівником експертної установи. Комплексною є експертиза, що проводиться із застосуванням спеціальних знань різних галузей науки, техніки або інших спеціальних знань (різних напрямів у межах однієї галузі знань) для вирішення одного спільного (інтеграційного) завдання (питання). До проведення таких експертиз у разі потреби залучаються як експерти експертних установ, так і фахівці установ та служб

(підрозділів) інших центральних органів виконавчої влади або інші фахівці, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах.

ТЕМА 5. Порядок призначення та проведення судових експертиз в оподаткуванні

Підстави для проведення експертизи. Підставою для проведення експертиз відповідно до чинного законодавства є процесуальний документ (постанова, ухвала) про призначення експертизи, складений уповноваженою на те особою (органом), або письмове звернення потерпілого чи сторони захисту кримінального провадження (далі - документ про призначення експертизи (залучення експерта)), у якому обов'язково зазначаються реквізити, перелік питань, поставлених експерту, а також об'єкти, що підлягають дослідженню. Підставою для проведення експертного дослідження є письмова заява (лист) замовника (юридичної або фізичної особи) з обов'язковим зазначенням його реквізитів, з переліком питань, які підлягають розв'язанню, а також об'єктів, що надаються. У випадках, передбачених законодавством, експертною установою надсилається рахунок вартості робіт за проведення експертиз (експертних досліджень). При проведенні експертиз в експертній установі організаційне, матеріально-технічне забезпечення їх виконання, контроль за своєчасним проведенням і за дотриманням законів та інших нормативно-правових актів з питань експертизи покладається на керівника експертної установи.

Оформлення матеріалів для проведення експертиз (досліджень). Експертиза проводиться після подання органом (особою), який (яка) її призначив(ла) (залучив(ла) експерта), матеріалів, оформлених згідно з вимогами процесуального законодавства та відповідної Інструкції. До експертної установи (експерту) надаються: документ про призначення експертизи (залучення експерта), об'єкти, зразки для порівняльного дослідження та, за клопотанням експерта, - матеріали справи (протоколи оглядів з додатками, протоколи вилучення речових доказів тощо). У документі про призначення експертизи (залучення експерта) зазначаються такі дані: місце й дата винесення постанови чи ухвали; посада, звання та прізвище особи, що призначила експертизу (залучила експерта); назва суду; назва справи та її номер; обставини справи, які мають значення для проведення експертизи; підстави для призначення експертизи; прізвище експерта або назва експертної установи, експертам якої доручається проведення експертизи; питання, які виносяться на вирішення експертів; перелік об'єктів, що підлягають дослідженню (у тому числі порівняльних зразків та інших матеріалів, направлених експертів, або посилання на такі переліки, що містяться в матеріалах справи); інші дані, які мають

значення для проведення експертизи.

Строки проведення експертизи. Строк проведення експертизи встановлюється залежно від складності дослідження з урахуванням експертного навантаження фахівців керівником експертної установи (або заступником керівника чи керівником структурного підрозділу). Якщо експертиза є особливо складною, потребує вирішення більше десяти питань або вирішення питань, які потребують декількох досліджень, чи налічує понад п'ять томів матеріалів справи або є комплексною чи потребує залучення фахівців з інших установ (у тому числі судово-медичних), підприємств, організацій і не може бути виконана в зазначені строки, більший розумний строк встановлюється за письмовою домовленістю з органом (особою), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), після попереднього вивчення експертом наданих матеріалів. Строк проведення експертизи починається з робочого дня, наступного за днем надходження матеріалів до експертної установи, і закінчується у день складання висновку експерта (повідомлення про неможливість надання висновку). Якщо закінчення встановленого строку проведення експертизи припадає на неробочий день, то днем закінчення строку вважається наступний за ним робочий день. У строк проведення експертизи не включається строк виконання клопотань експерта, усунення недоліків, допущених органом (особою), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта).

Особливості призначення інших видів експертизи окрім первинної. У разі призначення експертизи (залучення експерта) для проведення додаткової або повторної експертизи, до експертної установи (експертові) надаються також висновки попередніх експертиз з усіма додатками (фотознімками, порівняльними зразками тощо), а також додаткові матеріали, що стосуються предмета експертизи, які були зібрані після надання первинного висновку. У разі необхідності проведення додаткової або повторної експертизи у документі про призначення експертизи (залучення експерта) зазначаються мотиви та підстави для її призначення. У документі про призначення експертизи (залучення експерта) для проведення комплексної експертизи зазначаються її назва та експертна(і) установа (установи), експертам якої (яких) доручено її проведення, а в разі участі в її проведенні особи, яка не працює в експертній установі, - також прізвище, ім'я та по батькові, освіта, спеціальність, місце роботи, місце реєстрації цієї особи, інші дані. Якщо проведення комплексної експертизи доручено експертам декількох експертних установ, у документі про призначення експертизи (залучення експерта) зазначається, яка з них є провідною, тобто яка з них здійснює організацію проведення експертизи, зокрема координацію роботи експертів і зв'язок з органом (особою), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта). Якщо проведення комплексної експертизи доручено

співробітникам експертної установи та особі, яка не є працівником такої установи, провідною визначається експертна установа. Документ про призначення експертизи (залучення експерта) для проведення комплексної експертизи направляється в кожну з експертних установ-співвиконавців, а також особі, яка не є працівником експертної установи. Об'єкти дослідження і матеріали справи направляються провідній експертній установі. Якщо в документі про призначення експертизи (залучення експерта) провідну експертну установу не визначено, вона визначається за згодою між керівниками установ, а якщо вони не дійшли до згоди, - то органом (особою), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), для проведення комплексної експертизи. Оформлення матеріалів для призначення комісійної експертизи здійснюється за правилами, такими ж як для комплексної.

ТЕМА 6. Дослідження об'єктів судової експертизи з питань оподаткування

Об'єкти економічної експертизи. Об'єктами економічної експертизи (досліджень) можуть бути: первинні бухгалтерські документи; реєстри бухгалтерського обліку; документи фінансової звітності; статистична звітність за відповідні періоди; акти ревізій і контрольних перевірок; роздруковані та завірені електронні документи; організаційно-розпорядчі та планово-регулювальні документи, складені на підставі законодавчих та нормативних актів.

Загальні вимоги до методики дослідження предметів і документів. Відповідно до норм процесуального права загальними вимогами до методики дослідження предметів і документів є: зіставлення зведень у документах з об'єктивною реальністю з метою виявлення достовірності цих зведень реальним результатам підприємницької діяльності (доходам) як предмета зазіхань і виявлення інтелектуальної підробки; аналіз і зіставлення фактів підприємницької діяльності (на відміну від документальної перевірки виконання законів і підзаконних актів, проведеної державними органами контролю); об'єктивність і повнота дослідження фактів підприємницької діяльності за період роботи реальних розпорядників коштів (осіб або групи осіб), отриманих від підприємницької діяльності; побудова причинно-наслідкових логічних взаємозв'язків використання предмета посягань і недостовірності зведень у документах, що припускають юридичну оцінку діянь відповідно до норм матеріального права; визначення негативних матеріальних наслідків діянь винних осіб для власників майна і держави. Бухгалтерський облік і звітність мають важливе значення для реалізації принципу невідворотності покарання за збиток, заподіяний злочинами (правопорушеннями) матеріальним інтересам особистості, суспільства і держави. Принцип невідворотності припускає суцільний аналіз

бухгалтерської звітності суб'єктів підприємницької й іншої економічної діяльності з метою виявлення ознак злочину (правопорушень) і порушень договірних відношень.

Вимоги при дослідженні об'єктів, які надано для експертизи. У документі про призначення експертизи (залучення експерта) перераховуються всі об'єкти, які направляються на експертне дослідження, із зазначенням точного найменування, кількості, міри ваги, серії та номера (для грошей НБУ та іноземної валюти), інші відмінні індивідуальні ознаки. Якщо під час проведення експертизи об'єкт (об'єкти) дослідження може (уть) бути пошкоджений(і) або знищений(і), у документі про призначення експертизи (залучення експерта) повинен міститися дозвіл на його пошкодження або знищення. Об'єкти дослідження надсилаються в експертну установу (експертіві) в упаковці, яка забезпечує їх збереження, та засвідчуються особою у передбаченому законодавством порядку. Речові докази і порівняльні зразки упаковуються окремо. Коли об'єкт дослідження не може бути представлений експертіві, експертиза може проводитись за фотознімками та іншими копіями об'єкта, його описами та іншими матеріалами, доданими до справи в установленому законодавством порядку, якщо це не суперечить методичним підходам до проведення відповідних експертиз. Предмети та документи, що були об'єктами експертного дослідження, підлягають поверненню органу (особі), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), разом з висновком експертизи або повідомленням про неможливість надання висновку. Великогабаритні предмети та інші об'єкти, що не підлягають пересиланню поштою (вибухові та легкозаймисті речовини, дорогоцінні метали та каміння, вогнепальна зброя, патрони, боєприпаси, сильнодіючі, отруйні речовини тощо), отримуються в експертній установі особисто або представником за дорученням органу (особи), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), після пред'явлення документа, що засвідчує його (її) особу.

Вимоги до документів, які передаються для проведення економічної експертизи. Разом з документом про призначення експертизи (залучення експерта) експерту слід надати документи бухгалтерського та податкового обліку, які містять відомості, - вихідні дані для вирішення поставлених питань. Такими документами можуть бути: прибуткові та видаткові накладні, ордери, звіти матеріально відповідальних осіб, картки складського обліку, касові книжки, матеріали інвентаризації, акти ревізій, таблиці, наряди, акти приймання виконаних робіт, трудові договори, розрахункові платіжні відомості, виписки банку, платіжні доручення і вимоги, договори про матеріальну відповідальність, накопичувальні (оборотні) відомості, журнали-ордери, меморіальні ордери за балансовими рахунками, головні книги, баланси та інші первинні та зведені документи бухгалтерського та податкового обліку і звітності. Якщо ведення бухгалтерського обліку

здійснювалось в електронно-обчислювальному вигляді, експерту надаються реєстри бухгалтерського обліку у роздрукованому вигляді, обов'язково завірені в установленому порядку. Якщо експертиза призначається з метою перевірки висновків документальної ревізії, у документі про призначення експертизи (залучення експерта) зазначається, які саме висновки і з яких причин викликають сумнів (суперечать іншим матеріалам справи, непереконливо обґрунтовані фінансовими інспекторами тощо). Документи мають бути систематизованими в хронологічному порядку (за відповідними періодами), підшитими, прошнурованими та пронумерованими.

Якість документів для експертного дослідження. Документи, що надходять на дослідження експерта, повинні бути перевірені як з формальної сторони, так і на предмет відбитих у ньому операцій. Відповідно до законодавства, щоб документ мав юридичну чинність і доказовість, він повинен мати всі передбачені обов'язкові реквізити. Перелік обов'язкових реквізитів затверджено Законом України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні». Всі документи, з якими працює експерт, можна класифікувати на: доброякісні (правильно оформлені і правильно відбивають здійснену операцію); недоброякісні (неправильно оформлені, що не відбивають дійсно виконаної операції чи відбивають її у перекрученому вигляді). Недоброякісні документи можна розділити на недоброякісні за формою і за відбитими у них операціями. Недоброякісні за формою документи, у свою чергу, поділяються на неоформлені (недооформлені), де відсутні деякі реквізити, і неправильно оформлені (наприклад, на бланках не встановленої форми). Документи, недоброякісні за сутністю змісту, можна поділити на три групи: що утримують випадкові помилки, що відбивають незаконні операції, підроблені. Часто підроблені документи називають «фіктивними». Однак у кримінальному законодавстві такого терміна немає, а говориться лише про службові підробки (ст.358 КК України), тобто внесення посадовою особою в офіційні документи свідомо помилкових даних, складання і видача свідомо помилкових документів. Слово ж «фіктивний» означає «не існуючий в дійсності». Документ, що відбиває фіктивну, не існуючу операцію, сам по собі є реальним підробленим документом. Підроблені документи, що містять свідомо помилкові дані, поділяються на безтоварні і безгрошові (цілком чи частково).

Неофіційні документи. Для експертного дослідження мають велике значення і неофіційні документи (чернетки). При виконанні експертиз їх використовують для порівняння з даними офіційного бухгалтерського обліку. Їх варто враховувати, наприклад, при визначенні нестач і надлишків товарно-матеріальних цінностей, розподілу сум збитків між організаціями і матеріально-відповідальними особами тощо. Але використання експертом неофіційних записів можливе тільки за таких умов: якщо встановлено їх

походження і однозначний зміст; якщо вони надані експерту як первинні дані. Така класифікація має важливе практичне значення при дослідженні господарських операцій і документів, якими вони оформлені. Встановлення недоброякісних документів дає можливість експерту-бухгалтеру дати експертну оцінку, а слідчому і суду – розкрити незаконні операції.

ТЕМА 7. Документальне оформлення результатів судової експертизи в оподаткуванні

Висновок експерта. Висновок експерта або повідомлення про неможливість надання висновку, який дається поза експертною установою (у судовому засіданні, на місці події), розглядається керівником експертної установи після надходження матеріалів експертизи до експертної установи. Про зауваження, які виникли в керівника експертної установи після ознайомлення з висновком експерта (повідомлення про неможливість надання висновку), він може повідомити органу (особі), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта). Висновок експерта (експертів) оформлюється на бланку експертної установи і підписується експертом (експертами), який (які) проводив(ли) дослідження. Підписи у заключній частині засвідчуються відбитком печатки експертної установи на кожній сторінці тексту заключних висновків. Якщо до висновку експерта додаються фототаблиці, креслення, схеми, діаграми тощо, вони також підписуються експертом (експертами); підписи засвідчуються відбитком печатки експертної установи. Якщо експерт не є працівником державної спеціалізованої установи і працює на професійній основі самостійно, він засвідчує наданий ним висновок своїм підписом і печаткою із зазначенням реєстраційного номера облікової картки платника податків (ідентифікаційного номера) або серії та номера паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання в установленому порядку відмовилися від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків). Висновок експерта складається з обов'язковим зазначенням його реквізитів (найменування документа, дати та номера складання висновку, категорії експертизи (додаткова, повторна, комісійна, комплексна), виду експертизи (за галуззю знань) та трьох частин: вступної (Вступ), дослідницької (Дослідження), заключної (Висновки).

Вступна частина висновку експерта. У вступній частині висновку експерта зазначаються: дата надходження документа про призначення експертизи (залучення експерта); найменування експертної установи та/або ім'я, прізвище, по батькові експерта; документ про призначення експертизи (залучення експерта), його найменування і дата складання, найменування органу та/або посада і прізвище особи, який (яка) призначив(ла)

експертизу (залучив(ла) експерта); справа, за якою вона призначена (кримінальна, про адміністративне правопорушення, цивільна, господарська, адміністративна тощо, номер справи); перелік об'єктів, що підлягають дослідженню, та зразків (у разі надходження); відомості про надані матеріали справи (у тому числі вид (назва) матеріалів (документів) та кількість аркушів); спосіб доставки та вид упаковки досліджуваних об'єктів із зазначенням у необхідних випадках відомостей про те, чи впливав спосіб упаковки на їх збереженість; запис про відповідність матеріалів та об'єктів, що надійшли до експертної установи (експерта), матеріалам, зазначеним у документі про призначення експертизи (залучення експерта); перелік питань (дослівно у формулюванні документа про призначення експертизи (залучення експерта)), які поставлено на вирішення експертизи; питання, які вирішуються експертом у порядку експертної ініціативи; дані про експерта (експертів): прізвище, ім'я та по батькові, посада, клас судового експерта, науковий ступінь та вчене звання, освіта, освітньо-кваліфікаційний рівень, експертна спеціальність, стаж експертної роботи, дата та номер видачі свідоцтва про присвоєння кваліфікації судового експерта, ким видано та строк дії; попередження експерта про кримінальну відповідальність за надання завідомо неправдивого висновку за статтею 384 Кримінального кодексу України або за відмову від надання висновку за статтею 385 Кримінального кодексу України; дата направлення клопотання експерта про надання додаткових матеріалів, дата надходження додаткових матеріалів або відомостей про наслідки розгляду клопотання; обставини справи, які мають значення для надання висновку, з обов'язковим зазначенням джерела їх отримання; при проведенні додаткових або повторних експертиз зазначаються відомості про первинну (попередні) експертизу (експертизи) (прізвище експерта, назва експертної установи чи місце роботи експерта, номер і дата висновку експертизи, зміст заключних висновків первинної (попередніх) експертизи (експертиз)); зміст питань, які були поставлені перед експертом на додаткове або повторне вирішення, а також мотиви призначення додаткової або повторної експертизи, які зазначені у документі про призначення експертизи (залучення експерта), якщо у ньому такі мотиви відсутні, про це робиться відповідний запис; відомості про процесуальні підстави та осіб, які були присутні під час проведення досліджень (прізвище, ініціали, процесуальний статус); нормативні акти, методики, рекомендована науково-технічна та довідкова література з Переліку рекомендованої науково-технічної та довідкової літератури, що використовується під час проведення судових експертиз, інші інформаційні джерела, які використовувались експертом при вирішенні поставлених питань, за правилами бібліографічного опису, із зазначенням реєстраційних кодів методик проведення судових експертиз з Реєстру методик проведення судових експертиз, який ведеться відповідно до

Порядку ведення Реєстру методик проведення судових експертиз.

Дослідницька частина висновку експерта. У дослідницькій частині висновку експерта описуються процес дослідження та його результати, а також дається обґрунтування висновків з поставлених питань. Дослідницька частина повинна включати: відомості про стан об'єктів дослідження, застосовані методи (методики) дослідження, умови їх застосовування; посилання на ілюстрації, додатки та необхідні роз'яснення до них; експертну оцінку результатів дослідження. Опис процесу застосовування інструментальних методів дослідження та проведення експертних експериментів можуть обмежуватись викладенням кінцевих результатів. У зазначених випадках графіки, діаграми, таблиці, матеріали експертних експериментів мають зберігатись у наглядних експертних провадженнях і на вимогу органу (особи), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), можуть надаватись їм для ознайомлення. Узагальнення та оцінка результатів окремих досліджень, які є підставою для формулювання висновків, можуть викладатись у синтезуючому розділі дослідницької частини висновку експерта. У дослідницькій частині висновку експерта при проведенні повторної експертизи вказуються причини розбіжностей з висновками попередніх експертиз, якщо такі розбіжності мали місце.

Заключна частина висновку експерта. У заключній частині викладаються висновки за результатами дослідження у вигляді відповідей на поставлені питання в послідовності, що визначена у вступній частині. На кожне з поставлених питань має бути дано відповідь по суті або вказано, з яких причин неможливо його вирішити. Якщо заключний висновок не може бути сформульований у стислій формі, допускається посилання на результати досліджень, викладені у дослідницькій частині.

Особливості документального оформлення окремих видів експертизи. Висновок експертів при проведенні комісійної або комплексної експертизи складається за загальними правилами, з урахуванням таких особливостей: у вступній частині додатково зазначаються дані про голову комісії експертів та відомості про експертизи, результати яких задані органом (особою), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), як вихідні дані; дослідження, які проводились окремими експертами, описуються у відповідних розділах дослідницької частини, що підписуються цими експертами із зазначенням їх прізвищ; узагальнення та оцінка результатів досліджень фіксуються у синтезуючому розділі дослідницької частини висновку експертів. При проведенні первинної експертизи співробітниками однієї експертної установи висновок експерта (експертів) та додатки до нього складаються у двох примірниках, один з яких направляється органу (особі), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта),

а другий оформлюється як наглядове провадження і зберігається в архіві експертної установи. Висновок експерта при проведенні експертизи під час судового розгляду складається за загальними правилами, з урахуванням такого винятку: якщо з питань, які вирішувались під час судового розгляду, експертом проводилась експертиза на попередніх стадіях процесу, він має право посплатись на її результати. Другий примірник висновку експерта при проведенні експертизи під час судового розгляду і копія документа про призначення експертизи (залучення експерта) подаються експертом до експертної установи.

Повідомлення про неможливість надання висновку. Повідомлення про неможливість надання висновку складається з трьох частин: вступної, мотивувальної та заключної. У вступній частині викладаються загальні відомості для всіх висновків. У повідомленні про неможливість надання висновку експерт попереджається про кримінальну відповідальність за статтею 385 Кримінального кодексу України. У мотивувальній частині викладаються причини, які обумовили неможливість надання висновку. У заключній частині вказується про неможливість надання висновку. Повідомлення про неможливість надання висновку оформлюється на бланку експертної установи, підписується експертом; підпис у заключній частині засвідчується відбитком печатки експертної установи. Повідомлення про неможливість надання висновку складається у двох примірниках. Один примірник керівник експертної установи надсилає органу (особі), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), а другий оформлюється як наглядове провадження і залишається в архіві експертної установи. Якщо з одних питань експерт може дати відповідь, а з інших є підстави для повідомлення про неможливість надання висновку, складається один документ - висновок експерта. У цьому випадку експерт попереджається про кримінальну відповідальність за статтями 384, 385 Кримінального кодексу України.

ТЕМА 8. Судова експертиза документів бухгалтерського обліку, оподаткування і звітності

Завдання експертизи документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності.

Основними завданнями експертизи документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності є: визначення документальної обґрунтованості розміру нестачі або надлишків товарно-матеріальних цінностей і грошових коштів, періоду і місця їх утворення; визначення документальної обґрунтованості оформлення операцій з одержання, зберігання, виготовлення, реалізації товарно-матеріальних цінностей, у т.ч. грошових, основних засобів, надання послуг; визначення документальної обґрунтованості

відображення в обліку грошових коштів, цінних паперів; визначення документально обґрунтованості відображення в обліку операцій з нарахування та виплати заробітної плати, інших виплат; установлення відповідності чинному законодавству відображення в податковому обліку доходів та витрат за фінансово-господарськими операціями, що підлягають оподаткуванню податком на прибуток; визначення відповідності чинному законодавству відображення в податковому обліку податкових зобов'язань та податкового кредиту з податку на додану вартість. Проведення ревізійних дій (визначення експертами-економістами будь-яких економічних показників без попереднього проведення документальних перевірок фінансово-господарської діяльності суб'єктом контролю) не належить до завдань економічної експертизи.

Питання, що вирішуються економічною експертизою документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності. Орієнтовний перелік вирішуваних питань: Чи підтверджується документально встановлена за актом інвентаризації від (зазначаються реквізити акта) нестача (надлишки) грошових коштів у касі на суму (зазначається сума) на підприємстві (указується назва установи, організації) за період (зазначити)? Чи підтверджується документально нестача товарно-матеріальних цінностей, встановлена за актом інвентаризації на підприємстві (зазначається назва організації), за період роботи (вказується період) матеріально відповідальної особи (зазначаються прізвище, ім'я, по батькові) у розмірі (указуються кількісні та вартісні показники)? Чи підтверджується документально нестача основних засобів (зазначаються назва організації, кількісні та вартісні показники)? Чи підтверджується розмір безпідставно виплаченої та списаної по касі (зазначається назва підприємства) заробітної плати з урахуванням даних, наданих органом (особою), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), та висновків почеркознавчої експертизи про те, що підписи в платіжних документах про одержання заробітної плати (номер відомості, період) учинені не особами, які в них зазначені? Чи обґрунтовано відшкодовано (зазначається кому і за який період) витрати на відрядження (в якій сумі)? Чи підтверджуються документально висновки перевірки (зазначаються реквізити акта перевірки) у частині, що стосується завищення обсягу і вартості виконаних робіт з урахуванням висновків інших видів експертиз? Чи підтверджується документально необґрунтоване списання будівельних матеріалів, нарахування та виплата заробітної плати на завищений обсяг і вартість виконаних робіт (з урахуванням висновків інших видів експертиз)? Чи підтверджується документально заявлений у позовних вимогах позивача (назва підприємства) розмір заборгованості за поставлені підприємству (назва) товарно-матеріальні цінності, виконані роботи (надані послуги) за договором (номер та дата договору) за період (зазначити період), у тому числі

з урахуванням висновків інших видів експертиз? Чи підтверджується документально зазначене в акті податкової інспекції (указуються реквізити акта) заниження об'єкта оподаткування (указується організація) за період (зазначається який) і донарахування до сплати податків та обов'язкових платежів до бюджету (указується яких)? Чи відповідають визначені та задекларовані підприємством (назва) доходи за період (зазначається період) наданим первинним документам та вимогам Податкового кодексу України? Чи відповідають визначені та задекларовані витрати підприємством (назва) за період (зазначається період) наданим первинним документам та вимогам Податкового кодексу України. Чи підтверджуються документально витрати підприємства (назва) за період (зазначається період), що формують собівартість реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг? Чи підтверджується документально та нормативно відображення у податковому обліку підприємства (назва підприємства) нарахування амортизації за період (вказується період)? Чи підтверджуються документально обсяги господарських операцій та проведення розрахунків з нерезидентами? Чи підтверджуються документально висновки акта державної податкової інспекції (номер, дата) про завищення підприємством (назва) заявленої суми бюджетного відшкодування з податку на додану вартість за період (указується період)? Чи підтверджується документально встановлений за актом перевірки державної податкової інспекції фінансовий результат за операціями з цінними паперами і корпоративними правами (назва підприємства) за період (указується період) у розмірі (вказується сума)? Чи підтверджується документально визначений об'єкт оподаткування з доходів, виплачених підприємством (назва підприємства) нерезиденту (назва) із джерелом його походження з України у періоді (вказується період)? Чи підтверджується документально обґрунтованість застосування підприємством (назва) нульової ставки з податку на додану вартість за експортними операціями за контрактом (номер, дата)? Подібні питання можуть бути поставлені за іншими видами податків та обов'язкових платежів.

ТЕМА 9. Судова експертиза питань з оподаткування загальнодержавними податками

Дослідженню підлягають операцій, дії (бездіяльність) за напрямками: Судова експертиза при дослідженні питань пов'язаних із справлянням загальнодержавних податків; Судова експертиза при дослідженні питань пов'язаних із справлянням (визначення бази оподаткування, обчислення, сплата, подання звітності) податку на прибуток підприємств; Судова експертиза при дослідженні питань пов'язаних із справлянням (визначення бази оподаткування, обчислення, сплата, подання звітності)

податку на доходи фізичних осіб; Судова експертиза при дослідженні питань пов'язаних із справлянням (визначення бази оподаткування, обчислення, сплата, подання звітності) податку на додану вартість; Судова експертиза при дослідженні питань пов'язаних із справлянням (визначення бази оподаткування, обчислення, сплата, подання звітності) акцизного податку; Судова експертиза при дослідженні питань пов'язаних із справлянням (визначення бази оподаткування, обчислення, сплата, подання звітності) екологічного податку; Судова експертиза при дослідженні питань пов'язаних із справлянням (визначення бази оподаткування, обчислення, сплата, подання звітності) рентної плати

ТЕМА 10. Судова експертиза питань з оподаткування місцевими податками і зборами

Дослідженню підлягають операції, дії (бездіяльність) за напрямками: Судова експертиза при дослідженні питань пов'язаних із справлянням місцевих податків і зборів; Судова експертиза при дослідженні питань пов'язаних із справлянням (визначення бази оподаткування, обчислення, сплата, подання звітності) податку на майно; Судова експертиза при дослідженні питань пов'язаних із справлянням (визначення бази оподаткування, обчислення, сплата, подання звітності) єдиного податку; Судова експертиза при дослідженні питань пов'язаних із справлянням (визначення бази оподаткування, обчислення, сплата, подання звітності) єдиного податку сільськогосподарськими товаровиробниками; Судова експертиза при дослідженні питань пов'язаних із справлянням (визначення бази оподаткування, обчислення, сплата, подання звітності) збору за місця для паркування транспортних засобів; Судова експертиза при дослідженні питань пов'язаних із справлянням (визначення бази оподаткування, обчислення, сплата, подання звітності) туристичного збору

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Проведення практичних занять має на меті допомогти здобувачам закріпити теоретичні знання та набути практичних навиків економічної експертизи.

На практичних заняттях студенти відповідають на питання семінарських занять, на контрольні питання, виступають з доповідями і рефератами, виконують практичні завдання та розв'язують практичні ситуації (кейси). Крім того, на практичних заняттях протягом семестру здобувачі повинні належним чином розглянути представлені практичні ситуації (кейси), оформити їх у вигляді фрагменту Звіту судового експерта з питань оподаткування та здати на перевірку.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1

Тема 1. Сутність судової експертизи в умовах євроінтеграційних процесів в Україні

План семінарського заняття:

1. Зміст судової експертизи
2. Правова природа судової експертизи
3. Методичні прийоми судової експертизи

Контрольні питання:

- Що таке правоохоронна діяльність?
- Розкрийте зміст основних понять правоохоронної діяльності.
- За якими ознаками класифікують експертизи?
- Які види експертиз ви знаєте?
- Розкрийте зміст судово-економічних експертиз.

Тема 2. Понятійно-категорійний апарат судових експертиз і судово-експертної діяльності

План семінарського заняття:

1. Предмет та об'єкт судової експертизи
2. Завдання судової експертизи
3. Класифікація судової експертизи

Контрольні питання:

- Що становить предмет судової експертизи?
- Що є об'єктами судової експертизи?

- Що ви знаєте про загальну і часткову методологію судової експертизи?
- Розкрийте зміст загальнонаукових методичних прийомів дослідження об'єктів.
- Назвіть основні групи конкретних власних емпіричних методичних прийомів судової експертизи.
- Які стадії має процес судової експертизи?

Практична ситуація (кейс) 1

Опрацювати положення процесуального законодавства у частині змісту присяги судового експерта за різними процесуальними нормами. Отримані результати необхідно представити у вигляді нижче представленої таблиці

Зміст присяги експерта при проведенні експертизи

у процесуальному законодавстві України (приклад)

Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI (із змінами і доповненнями)	Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618-IV (із змінами і доповненнями)	Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 року № 1798-XII (із змінами і доповненнями)	Кодекс адміністративного судочинства від 6 липня 2005 року № 2747-IV (із змінами і доповненнями)
«Я, (прізвище, ім'я, по батькові), присягаю сумлінно виконувати обов'язки експерта, використовуючи всі свої професійні можливості» Стаття 356. Допит експерта в суді			

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2

Тема 3. Теоретичні засади судової експертизи з питань оподаткування

План семінарського заняття:

1. Сутність поняття «судова експертиза»
2. Історія розвитку судової експертизи в Україні
3. Зміст судової експертизи з питань оподаткування

Контрольні питання:

- У яких випадках призначають судові експертизи з питань оподаткування?
- Які частини містить постанова про призначення судової експертизи з питань оподаткування?
- Який порядок призначення судової експертизи з питань оподаткування у

правоохоронній діяльності.

- Які є особливості організації судової експертизи з питань оподаткування на стадії попереднього розслідування.
- Як плануються судові експертизи з питань оподаткування.
- Які права і обов'язки судового експерта з питань оподаткування?
- Що ви знаєте про наукову організацію робочого місця судового експерта з питань оподаткування.

Практична ситуація (кейс) 2

Скласти та належним чином оформити пакет документів для подання їх на розгляд до Центральної експертно-кваліфікаційної комісії при Міністерстві юстиції України з метою присвоєння кваліфікації судового експерта з питань оподаткування, зокрема: заява; копія диплома про відповідну вищу освіту з додатком до нього за освітньо-кваліфікаційним рівнем не нижче спеціаліста (у разі наявності також подаються копії дипломів молодшого спеціаліста, бакалавра з додатками до них); довідка про відсутність судимості; копія трудової книжки; довідка про проходження навчання (стажування) з відповідного виду судової експертизи та експертної спеціальності; реферати з процесуальних та спеціальних питань (у разі присвоєння кваліфікації судового експерта); проекти (копії) трьох-п'яти висновків з експертних спеціальностей відповідних видів експертиз; рецензії на реферати, проекти (копії) висновків, складені судовими експертами, що не брали участі в навчанні (стажуванні); дві фотокартки розміром 3x4 см.

Тема 4. Організаційні засади судової експертизи з податкових питань

План семінарського заняття:

1. Суб'єкти експертної діяльності
2. Види експертизи
3. Підвиди експертизи

Контрольні питання:

- Що таке наукове дослідження?
- На чому ґрунтується експертне дослідження питань, поставлених на вирішення судової експертизи з податкових питань?
- Що являють собою процедури дослідження, які застосовуються судовою експертизою з податкових питань?
- Що передбачає кожний методичний прийом дослідження судової експертизи з податкових питань?

Тема 5. Порядок призначення та проведення судових експертиз в оподаткуванні

План семінарського заняття:

1. Підстави для проведення експертизи
2. Оформлення матеріалів для проведення експертиз (досліджень)
3. Строки проведення експертизи
4. Особливості призначення інших видів експертизи окрім первинної

Контрольні питання:

- Правова природа судової експертизи з питань оподаткування
- Що таке нормативно-довідкова (НДІ) і фактографічна інформація?
- Матеріали судової експертизи з питань оподаткування Методика проведення судової експертизи з питань оподаткування в суді.
- Права обвинувачуваного в разі призначення та провадження судової експертизи з питань оподаткування
- Взаємодія судового експерта з податкових питань і слідчого у розкритті правопорушень.
- Оцінка висновку судової експертизи з питань оподаткування слідчим та адвокатом.
- Допит судового експерта з податкових питань.

Практична ситуація (кейс) 3

До науково-дослідного інституту судових експертиз м.Києва надійшли матеріали кримінальної справи № 7-86 по фірмі «Троянда» при постанові судді Шевченківського району м.Києва Савіна Д.А. Згідно з актом перевірки № 77 від 01 січня поточного року, складеним ревізорами ДПС у Шевченківському районі м.Києва, на підприємстві «Троянда» була проведена інвентаризація та виявлені лишки ТМЦ у розмірі 500000 грн. На вирішення судової експертизи поставлені таке запитання: «В якому розмірі підтверджується нестача ТМЦ на складі, яка була виявлена інспектором ДПІ Шевченківського району м.Києва Грінцевич В.О.». На дослідження надані такі документи: Акти приймання-передачі ТМЦ ТОВ «Троянда» за поточний та попередній роки; Наказ на проведення інвентаризації; Картки складського обліку ТМЦ; Звіряльна відомість результатів інвентаризації ТМЦ.

Необхідно:

1. Проаналізувати надані на дослідження матеріали.
2. Якщо це необхідно, то вказати, яких документів (матеріалів) для проведення судової експертизи з податкових питань не вистачає.
3. Указати, в якій частині постанови на проведення експертизи, що надійшла до

науково-дослідницького інституту судових експертиз м.Києва, вказуються факти нестачі (лишків) ТМЦ на складі та обставини, у зв'язку з якими виникла необхідність проведення судової експертизи з податкових питань.

Практична ситуація (кейс) 4

До державної експертної установи для проведення судової експертизи надійшли матеріали кримінальної справи № 0008623 при постанові слідчого відділу податкової міліції ДПА в м.Києві Іванова Т.Г., в якій на вирішення експертизи поставлені такі питання: «Чи є доцільним та економічно обґрунтованим укладення підприємством «Астра» договору № 2 від 07 жовтня поточного року з комерційною фірмою «Ява»?»; «Хто з посадових осіб підприємства «Астра» та в якій мірі є відповідальним за проведення господарських операцій?»; «Чи підтверджуються документально висновки ревізорів (акт перевірки № 22/2-96 від 28 жовтня поточного року) щодо донарахування підприємству «Астра» податку на прибуток в сумі 60 тис.грн.?»

Необхідно:

1. Визначити, які з питань відносяться до компетенції судового експерта з податкових питань. Пояснити чому.
2. За питаннями, поставленими у межах компетенції судового експерта з податкових питань, визначити, які об'єкти необхідно дослідити.

Практична ситуація (кейс) 5

Для проведення судової експертизи до державної експертної установи надійшли матеріали цивільної справи № 89/001 при ухвалі судді господарського суду Миколаївської області Павлової І.Д. На вирішення експертизи поставлені такі питання: «Чи підтверджується документально отримання в серпні поточного року корпорацією «Агроком» паливно-мастильних матеріалів, оплачених за рахунок кредитних коштів?» та «Чи мали місце порушення чинного законодавства під час проведення митного оформлення експортного вантажу відповідно до контракту № 2 від 08 березня поточного року, укладеного між підприємством «Агроком» та фірмою «Девід» (Німеччина)?»

Необхідно:

1. Визначити, які з питань відносяться до компетенції судового експерта з податкових питань. Пояснити чому.
2. За питаннями, поставленими в межах компетенції судового експерта з податкових питань, визначити, які об'єкти необхідно дослідити.

Практична ситуація (кейс) 6

До державної експертної установи для проведення судової експертизи надійшли матеріали кримінальної справи № 287135 при постанові судді Печерського районного

суду м.Києва Петрова П.Г. На вирішення експертизи поставлені такі питання: «Чи підтверджуються документально висновки ревізії (акт ДФІ від 15 лютого поточного року) щодо встановлення нестачі грошових коштів у касі підприємства «Полюс» станом на 10 лютого поточного року?» та «Чи використані під час проведення ревізії всі необхідні методи та прийоми дослідження даних бухгалтерського обліку?»

Необхідно:

1. Визначити, які з питань відносяться до компетенції судового експерта з податкових питань. Пояснити чому.
2. За питаннями, поставленими в межах компетенції судового експерта з податкових питань, визначити, які об'єкти необхідно дослідити.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3

Тема 6. Дослідження об'єктів судової експертизи з питань оподаткування

План семінарського заняття:

1. Об'єкти судової експертизи з питань оподаткування
2. Загальні вимоги до методики дослідження предметів і документів
3. Вимоги при дослідженні об'єктів, які надано для експертизи з питань оподаткування
4. Вимоги до документів, які передаються для проведення судової експертизи з питань оподаткування
5. Якість документів для експертного дослідження з питань оподаткування
6. Неофіційні документи

Контрольні питання:

- З яких частин складається висновок судового експерта з податкових питань?
- Які додатки включаються до висновку судового експерта з податкових питань?
- У яких випадках складається акт (повідомлення) про неможливість зробити висновок судової експертизи?
- Яким вимогам має відповідати стилістика висновку судового експерта з податкових питань?
- Яким юридичним вимогам має відповідати висновок судового експерта з податкових питань?
- Що передбачає логічність і послідовність викладу висновків судової експертизи?
- Що таке об'єктивність, повнота, наукова обґрунтованість, висновку судового

експерта з податкових питань?

Тема 7. Документальне оформлення результатів судової експертизи в оподаткуванні

План семінарського заняття:

1. Висновок судового експерта
2. Вступна частина висновку судового експерта
3. Дослідницька частина висновку судового експерта
4. Заключна частина висновку судового експерта
5. Особливості документального оформлення окремих видів експертизи з питань оподаткування
6. Повідомлення про неможливість надання висновку при судовій експертизі з питань оподаткування

Контрольні питання:

- Коли виникає потреба в додатковій судовій експертизі?
- У яких випадках може бути призначена судова експертиза повторно?
- Що означає реалізація висновку судового експерта з податкових питань у судовому процесі?
- У чому сутність профілактичних заходів судової експертизи з питань оподаткування для запобігання правопорушень у господарській діяльності?

Практична ситуація (кейс) 7

На вирішення судовому експерту державної установи (ухвала суду Дніпровського району м.Києва Сидорова Д.М. по кримінальній справі № 08-327) було поставлено такі питання: «Чи підтверджуються документально висновки ревізії (акт КРУ від 10 квітня поточного року) щодо встановлення нестачі грошових коштів у касі підприємства «Полюс» станом на 10 березня поточного року?» На дослідження експерту були надані матеріали кримінальної справи в одному томі. Експертом у визначені строки було заявлено клопотання про надання додатково матеріалів: постанови Кабінету Міністрів України та накази Міністерства фінансів України за перший квартал поточного року.

Необхідно:

1. Визначити, чи можливо за наданими документами відповісти на поставлене запитання. Пояснити чому.
2. Чи правильно складено клопотання щодо об'єктів дослідження?

Практична ситуація (кейс) 8

Відповідно до постанови слідчого прокуратури м.Вінниці експерту-бухгалтеру були поставлені такі питання: «Перевірити правильність застосування розцінок під час розрахунку нарядів бригади каменярів»; «Установити, чи обґрунтовано складений кошторис на будівництво школи»; «Визначити компетентність ревізорів, які склали акт ревізії № 382 від 05 травня поточного року про встановлення лишків станом на 01 травня поточного року на підприємстві «Тигрис»».

Необхідно:

1. Визначити, які з питань належать до компетенції експертів інших спеціальностей.
2. Визначити питання, що виходять за межі компетенції судового експерта з податкових питань, але можуть бути переформульовані для проведення судової експертизи

Практична ситуація (кейс) 9

Засновники ТОВ «Омега» звернулись до суду з позовом про виплату їм вартості частини майна підприємства станом на 01 січня поточного року. Ухвалою суду була призначена судово-бухгалтерська експертиза, на вирішення якої було поставлене таке запитання: «В якій сумі документально підтверджується заборгованість ТОВ «Омега» перед засновниками?».

На експертизу надійшла лише ухвала суду.

Необхідно:

1. Визначити, які документи необхідні для вирішення поставленого запитання.
2. Оформити процесуальний документ, який складає судового експерта з податкових питань для надання необхідних йому матеріалів.

Практична ситуація (кейс) 10

До науково-дослідного інституту судових експертиз надійшли матеріали кримінальної справи № 281096 та документи підприємства «Ніна» при постанові слідчого прокуратури м.Вінниці Іванова В.І. про призначення економічної експертизи. На вирішення експертизи поставлено запитання: «У якому розмірі підтверджується нестача грошових коштів у касі підприємства «Ніна» станом на 10 жовтня поточного року, виявлена ревізорами ДФІ м.Вінниці (акт № 3 від 10 жовтня поточного року)?» На дослідження надані такі документи підприємства «Ніна» за поточний та попередній роки: статутно-реєстраційні документи «Ніна»; договори про індивідуальну матеріальну відповідальність касирів; заявка-розрахунок на встановлення ліміту в касі підприємства; прибуткові та видаткові касові ордери; касові книги та накопичувальні відомості до них; банківські документи за розрахунковим рахунком та накопичувальні відомості; авансові звіти та дані за бухгалтерським субрахунком «Розрахунки з підзвітними

особами»; відомості з нарахування та виплати заробітної плати; податкова звітність; інші матеріали справи: протоколи допитів, пояснення.

Необхідно:

1. Проаналізувати надані на дослідження матеріали і визначити, чи всі необхідні документи надані судовому експерту з податкових питань для проведення дослідження та відповіді на поставлене запитання.
2. Оформити в разі необхідності клопотання.

Практична ситуація (кейс) 11

До НДІ судових експертиз 17 листопада поточного року надійшли матеріали кримінальної справи № 2-96 при постанові судді Славутичського міського суду Київської області Давиденко Н.О. про призначення судово-бухгалтерської експертизи з питань визначення залишкової балансової вартості автомобіля ВАЗ 21213 «Нива», що був на балансі державної установи станом на 02 лютого поточного року. На експертизу надані такі матеріали: акт приймання-передачі основних засобів; інвентарна картка групового обліку основних засобів автомобілів ВАЗ 21213; бухгалтерські довідки; дані бухгалтерського обліку за рахунками «Основні засоби», «Знос основних засобів»

Необхідно:

1. Проаналізувати надані на дослідження матеріали і визначити, чи всі необхідні документи надані судовому експерту з податкових питань для проведення дослідження та відповіді на поставлене запитання.
2. Оформити в разі необхідності клопотання.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4

Тема 8. Судова експертиза документів бухгалтерського та податкового обліку і звітності

План семінарського заняття:

1. Завдання експертизи документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності
2. Питання, що вирішуються економічною експертизою документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності

Контрольні питання:

- Особливості проведення судової експертизи з питань оподаткування по цивільним справам.
- Особливості проведення судової експертизи з питань оподаткування в межах адміністративного судочинства.

- Особливості проведення судової експертизи з питань оподаткування в межах кримінального провадження
- Особливості проведення судової експертизи з питань оподаткування в господарському суді.
- Судова експертиза організаційно-правових основ підприємницької діяльності.

Практична ситуація (кейс) 12

20 травня поточного року з Таращанського райсуду Київської області до експертної установи при ухвалі суду надійшли матеріали кримінальної справи № 28-381 у відношенні посадових осіб ТОВ «Акцепт». На вирішення експертам-бухгалтерам були поставлені такі запитання: «З якої причини відбулося псування товарів у комірника ТОВ «Акцепт»?» та «Чи були створені нормальні умови для зберігання продуктів на складі цього товариства?» На дослідження були надані матеріали кримінальної справи в трьох томах, у яких містились протоколи допитів, акт інвентаризації товарів на складі ТОВ «Акцепт» станом на 01 жовтня поточного року, пояснення матеріально відповідальних осіб складу товариства, бухгалтерські документи, що відображали рух ТМЦ.

Необхідно:

1. Проаналізувати надані на дослідження матеріали і визначити, чи всі необхідні документи надані судовому експерту з податкових питань для проведення дослідження та відповіді на поставлене запитання.
2. Оформити в разі необхідності клопотання.

Практична ситуація (кейс) 13

Опрацювати положення Закону України «Про судову експертизу», Кримінального процесуального кодексу, Господарського процесуального кодексу і Цивільного процесуального кодексу в частині висновку експерта. Отримані результати необхідно представити у вигляді нижче представленої таблиці

Висновок судового експерта в межах процесуального законодавства (приклад)

Законодавчий акт	ВИСНОВОК СУДОВОГО ЕКСПЕРТА
Закон України «Про судову експертизу» від 25.02.1994 р. № 4038-ХІІ (зі змінами та доповненнями)	
Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI (із змінами і доповненнями)	
Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV (із змінами і доповненнями)	
Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 р. № 1798-ХІІ (із змінами і доповненнями)	

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 5

Тема 9. Судова експертиза питань з оподаткування загальнодержавними податками

План семінарського заняття:

1. Завдання судової експертизи з питань оподаткування загальнодержавними податками
2. Питання, що вирішуються при судовій експертизі документів про справляння загальнодержавних податків
3. Методика судової експертизи при дослідженні питань пов'язаних із справлянням загальнодержавних податків

Контрольні питання:

- Судова експертиза при дослідженні питань пов'язаних із справлянням (визначення бази оподаткування, обчислення, сплата, подання звітності) податку на прибуток підприємств.
- Судова експертиза при дослідженні питань пов'язаних із справлянням (визначення бази оподаткування, обчислення, сплата, подання звітності) податку на доходи фізичних осіб
- Судова експертиза при дослідженні питань пов'язаних із справлянням (визначення бази оподаткування, обчислення, сплата, подання звітності) ПДВ
- Судова експертиза при дослідженні питань пов'язаних із справлянням (визначення бази оподаткування, обчислення, сплата, подання звітності) акцизного податку
- Судова експертиза при дослідженні питань пов'язаних із справлянням (визначення бази оподаткування, обчислення, сплата, подання звітності) екологічного податку
- Судова експертиза при дослідженні питань пов'язаних із справлянням (визначення бази оподаткування, обчислення, сплата, подання звітності) рентної плати

Практична ситуація (кейс) 14

До суду звернулось підприємство «Астра» з позовом про визнання його прав на частину будинку. Спорудження цього будинку протягом трьох років проводилось підприємством «Будівельник», а інвестування – підприємством «Астра». Після розгляду справи в суді за клопотанням однієї зі сторін суддею була призначена експертиза, на вирішення якої були поставлені такі питання: «Визначити фактичну вартість будинку» та «На підставі наданих документів визначити, чи проводило підприємство «Астра» інвестування даного будинку і в яких розмірах»

Необхідно:

1. Визначити вид призначеної судової експертизи.
2. З'ясувати які документи необхідно витребувати судовому експерту з питань оподаткування для проведення даної експертизи і яким процесуальним документом це необхідно оформити.

Практична ситуація (кейс) 15

Після розгляду та вивчення висновку експертизи слідчим установлено, що експертом з питань оподаткування досліджено не всі надані об'єкти, тобто висновок є неповним. Шляхом допиту експерта слідчий не зміг усунути неповноту висновку судового експерта з питань оподаткування. Тому він вирішує призначити експертизу.

Необхідно:

1. Визначити, яку судову експертизу буде призначено слідчим за даних обставин.
2. За допомогою якого процесуального документа призначається судова експертиза за даних обставин? Що необхідно обов'язково зазначити в цьому документі?
3. Кому може бути доручено проведення даної судової експертизи?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 6

Тема 10. Судова експертиза питань з оподаткування місцевими податками і зборами

План семінарського заняття:

1. Завдання судової експертизи з питань оподаткування місцевими податками і зборами
2. Питання, що вирішуються при судовій експертизі документів про справляння місцевих податків і зборів
3. Методика судової експертизи при дослідженні питань пов'язаних із справлянням місцевих податків і зборів

Контрольні питання:

- Судова експертиза при дослідженні питань пов'язаних із справлянням (визначення бази оподаткування, обчислення, сплата, подання звітності) податку на майно
- Судова експертиза при дослідженні питань пов'язаних із справлянням (визначення бази оподаткування, обчислення, сплата, подання звітності) єдиного податку
- Судова експертиза при дослідженні питань пов'язаних із справлянням (визначення бази оподаткування, обчислення, сплата, подання звітності) єдиного податку сільськогосподарськими товаровиробниками
- Судова експертиза при дослідженні питань пов'язаних із справлянням (визначення

бази оподаткування, обчислення, сплата, подання звітності) збору за місця для паркування транспортних засобів

- Судова експертиза при дослідженні питань пов'язаних із справлянням (визначення бази оподаткування, обчислення, сплата, подання звітності) туристичного збору

Практична ситуація (кейс) 16

Під час проведення первинної експертизи встановлено порушення чинних процесуальних норм, що регламентують порядок призначення та проведення судової експертизи з питань оподаткування місцевими податками і зборами. Крім того, у судді виникли сумніви у правильності висновку експерта, пов'язані з його недостатньою обґрунтованістю (судовий експерт не зміг чітко визначити які конкретно податки і збори належать до місцевих). У зв'язку з цим суд призначив проведення експертизи.

Необхідно:

1. Назвати, яку судову експертизу призначено судом.
2. Яким процесуальним документом оформлюється призначення такої судової експертизи? Що необхідно обов'язково зазначити в цьому документі?
3. Кому може бути доручено проведення цієї судової експертизи ?

Практична ситуація (кейс) 17

У ході попереднього слідства по кримінальній справі була призначена і проведена судова експертиза з питань оподаткування Збором за місця паркування транспортних засобів. Матеріали кримінальної справи, в тому числі і експертиза, після завершення слідства були передані до суду. Вивчивши матеріали кримінальної справи, суддя вирішив призначити судову експертизу.

Необхідно:

1. Визначити, яку саме судову експертизу (первинну, додаткову або повторну) призначить суддя.
2. Який процесуальний документ буде оформлений суддею для призначення судової експертизи за даних умов?
3. Кому можна доручити виконання цієї судової експертизи?

Практична ситуація (кейс) 18

У судовому засіданні по кримінальній справі була розглянута судова експертиза з питань оподаткування, проведена в ході попереднього слідства. Стосовно експертизи у судді виникли додаткові запитання до експерта з податкових питань, які неможливо було вирішити під час судового засідання. Зокрема, з Висновку содового експерта не є зрозумілим як саме суб'єкт господарювання на якому проводилась експертиза, визначає такі елементи справляння туристичного збору:

- базу оподаткування;
- порядок обчислення;
- механізм сплати;
- строки подання звітності;
- можливість застосування пільг при обчисленні суми туристичного збору.

Для вирішення цих питань призначено судову експертизу.

Необхідно:

1. Визначити вид призначеної судової експертизи.
2. Встановити кому може бути призначено проведення даного виду судової експертизи з питань оподаткування

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Самостійна робота студентів складається з:

- обробки законодавчо-нормативної бази з процесуальних засад, що регламентує порядок призначення і проведення судових експертиз
- підготовки доповідей
- підготовки рефератів (презентацій)
- виконання практичних завдань
- опрацювання сучасної наукової фахової літератури
- наукової діяльності

Самостійна робота студентів також передбачає виконання Індивідуального науково-дослідного завдання. Індивідуальне науково-дослідне завдання передбачає проведення дослідження особливостей судової експертизи з питань оподаткування в різних країнах світу (країна визначається студентом самостійно залежно від його наукових інтересів).

Тематика доповідей та рефератів

1. Місце судової експертизи з питань оподаткування в економічній та юридичній науці
2. Процесуально правовий економічний зміст судової експертизи
3. Розвиток судової експертизи в Україні
4. Класифікація судових експертиз за організаційними і предметними ознаками
5. Предмет і об'єкт судової експертизи
6. Види судових експертиз
7. Характеристика методу судової експертизи та методичні прийоми експертного дослідження
8. Джерела інформації судової експертизи
9. Узагальнення і реалізація результатів судової експертизи
10. Висунення обґрунтування і доведення гіпотез у дослідженнях судової експертизи
11. Методичні прийоми судової експертизи і відповідні їм експертні процедури
12. Структура і зміст висновку судового експерта з питань оподаткування
13. Особливості проведення судової експертизи з питань оподаткування в господарському провадженні
14. Особливості проведення судової експертизи з питань оподаткування по цивільним справам

15. Особливості проведення судової експертизи з питань оподаткування в межах адміністративного судочинства
16. Особливості проведення судової експертизи з питань оподаткування в межах кримінального провадження
17. Судова експертиза організаційно-правових основ підприємницької діяльності
18. Судова експертиза при дослідженні питань пов'язаних із справлянням загальнодержавних податків
19. Судова експертиза при дослідженні питань пов'язаних із справлянням місцевих податків і зборів
20. Судова експертиза при дослідженні питань пов'язаних із справлянням (визначення бази оподаткування, обчислення, сплата, подання звітності) податку на прибуток підприємств
21. Судова експертиза при дослідженні питань пов'язаних із справлянням (визначення бази оподаткування, обчислення, сплата, подання звітності) податку на доходи фізичних осіб
22. Судова експертиза при дослідженні питань пов'язаних із справлянням (визначення бази оподаткування, обчислення, сплата, подання звітності) податку на додану вартість
23. Судова експертиза при дослідженні питань пов'язаних із справлянням (визначення бази оподаткування, обчислення, сплата, подання звітності) акцизного податку
24. Судова експертиза при дослідженні питань пов'язаних із справлянням (визначення бази оподаткування, обчислення, сплата, подання звітності) екологічного податку
25. Судова експертиза при дослідженні питань пов'язаних із справлянням (визначення бази оподаткування, обчислення, сплата, подання звітності) рентної плати
26. Судова експертиза при дослідженні питань пов'язаних із справлянням (визначення бази оподаткування, обчислення, сплата, подання звітності) податку на майно
27. Судова експертиза при дослідженні питань пов'язаних із справлянням (визначення бази оподаткування, обчислення, сплата, подання звітності) єдиного податку
28. Судова експертиза при дослідженні питань пов'язаних із справлянням (визначення бази оподаткування, обчислення, сплата, подання звітності) єдиного податку сільськогосподарськими товаровиробниками (4 група)
29. Судова експертиза при дослідженні питань пов'язаних із справлянням (визначення бази оподаткування, обчислення, сплата, подання звітності) збору за місця для паркування транспортних засобів
30. Судова експертиза при дослідженні питань пов'язаних із справлянням (визначення

- бази оподаткування, обчислення, сплата, подання звітності) туристичного збору
31. Профілактичні заходи судової експертизи з питань оподаткування для запобігання правопорушенням у діяльності суб'єктів господарювання
 32. Організація робочого місця судового експерта з економічних питань та охорона праці співробітників експертної судово-економічної служби
 33. Зарубіжний досвід організації судової експертизи з питань оподаткування
 34. Проблеми судової експертизи з питань оподаткування в Україні
 35. Перспективи розвитку судової експертизи з питань оподаткування в Україні та світі

Практичні завдання

Завдання 1 (максимальна кількість балів – 4)

Опрацювати літературні джерела і представити авторське бачення визначення поняття «Судова експертиза». Результати представити у вигляді таблиці

Визначення поняття «Судова експертиза»
в різних літературних джерелах (приклад)

№ з/п	Визначення	Літературне джерело
1	Судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду	Закон України «Про судову експертизу» від 25.02.94 р. № 4038-ХІІ (зі змінами та доповненнями) – стаття 1
2	Судова експертиза – це процесуальна дія, яка полягає в дослідженні експертом, за завданням слідчого або судді, речових доказів та інших матеріалів з метою встановлення фактичних даних та обставин, що мають значення для правильного вирішення справи.	Криміналістика / За ред. В.Ю. Шепітька. 2-ге вид., переробл. і допов. К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. 728 с.
3	Судова експертиза – призначається за ухвалою суду дії, що включають в себе дослідження і видачу висновку з питань, які потребують спеціальних знань і ставляться перед експертом судом	Електронний ресурс. – Режим доступу: http://nise.com.ua/sudova-ekspertiza
4
5

Завдання 2 (максимальна кількість балів – 4 (0,5 бала за кожен правильний варіант окремого виду (підвиду) судової експертизи)

Охарактеризувати основні види (підвиди) судової експертизи:

- Криміналістична: почеркознавча та авторознавча; технічна експертиза документів; балістична; трасологічна; фототехнічна, портретна; експертиза голограм; відео-, звукозапису; вибухотехнічна; матеріалів, речовин та виробів; біологічна.
- Інженерно-технічна: інженерно-транспортна; дорожньо-технічна; будівельно-

технічна (оціночно-будівельна); земельно-технічна (оціночно-земельна); пожежно-технічна; безпеки життєдіяльності; гірничотехнічна; інженерно-екологічна; електротехнічна; комп'ютерно-технічна; телекомунікаційна.

- Економічна: бухгалтерського та податкового обліку; фінансово-господарської діяльності; фінансово-кредитних операцій.
- Товарознавча: машин, обладнання, сировини та товарів народного споживання; автотоварознавча; транспортно-товарознавча.
- Експертиза у сфері інтелектуальної власності
- Психологічна.
- Мистецтвознавча.
- Військова.
- Судово-ветеринарна.
- Гемологічна.
- Історико-археологічна.
- Інші види експертиз

Завдання 3 (максимальна кількість балів – 4 бала)

Навести вимоги до експертів, їх права, обов'язки та відповідальність у процесуальному законодавстві України.

Вимоги до експертів, їх права, обов'язки та відповідальність
у процесуальному законодавстві України (приклад)

Поняття	Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI (із змінами і доповненнями)	Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618-IV (із змінами і доповненнями)	Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 року № 1798-XII (із змінами і доповненнями)	Кодекс адміністративного судочинства від 6 липня 2005 року № 2747-IV (із змінами і доповненнями)
Експерт	Стаття 69. Експерт (частина 1) Експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право...	Стаття 53. Експерт (частина 1 і 2) Експертом є особа, якій доручено провести дослідження матеріальних об'єктів, явищ і процесів, що містять інформацію про обставини справи, і дати висновок з	Стаття 31. Участь в судовому процесі судового експерта В судовому процесі може брати участь судовий експерт...	Стаття 66. Експерт (частина 1 і 2) Експертом є особа, яка має необхідні знання та якій в порядку, встановленому Кодексом адміністративного судочинства...

Поняття	Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI (із змінами і доповненнями)	Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618-IV (із змінами і доповненнями)	Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 року № 1798-XII (із змінами і доповненнями)	Кодекс адміністративного судочинства від 6 липня 2005 року № 2747-IV (із змінами і доповненнями)
		питань....		
Права експерта				
Експерт не має права:				
Обов'язки експерта				
Відповідальність експерта				

Завдання 4 (максимальна кількість балів – 2 бала)

Скласти організаційну структуру системи судових експертиз України з урахуванням зон регіонального обслуговування науково-дослідних установ судових експертиз Мін'юсту, у т.ч. і Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності.

Завдання 5 (максимальна кількість балів – 3 (по 1 бала за кожну правильну відповідь))

Навести 10 об'єктів та 5 характерних питань, що ставляться судовим експертам в межах слідчого провадження та судового розгляду справ за напрямками судової експертизи з економічних питань:

- дослідження документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності;
- дослідження документів про економічну діяльність підприємств і організацій;
- дослідження документів фінансово-кредитних операцій

Завдання 6 (максимальна кількість балів – 2)

Укажіть порядок розвитку судово-бухгалтерської експертизи, розставивши пункти «а» – «е» у правильній послідовності:

- а) в Англії почали затверджувати посади контролерів-аудиторів;
- б) при Московському відділенні Російського технічного товариства створене Бюро бухгалтерської експертизи та консультації;
- в) царські контролери-експерти підтверджували достовірність звіту пожертв,

складеного головним жрецем;

г) книги подвійної бухгалтерії вперше почали використовувати у суді для перевірки достовірності даних бухгалтерського обліку;

д) в Україні прийнято Закон «Про судову експертизу»;

е) у Петрограді при Північно-західній торговельній палаті створено відділ обліково-фінансових експертиз, який потім реорганізовано в інститут професійних бухгалтерів.

Завдання 7 (максимальна кількість балів – 6 (по 0,5 бала за кожну правильну відповідь))

- Продовжити фразу: «Судова експертиза – це...»
- Продовжити фразу: «Судово-експертну діяльність в Україні здійснюють ...»
- Продовжити фразу: «Судовий експерт з питань оподаткування – це...»
- Продовжити фразу: «Метою проведення атестації судових експертів з питань оподаткування є...»
- Продовжити фразу: «Технологія судового експертного дослідження – це...»
- Продовжити фразу: «Інформаційне забезпечення судової експертизи являє собою...»
- Продовжити фразу: «Процесуально-правовий зміст судової експертизи полягає...»
- Продовжити фразу: «У вступній частині постанови про призначення судової експертизи з питань оподаткування вказується...»
- Продовжити фразу: «Експертний висновок складається з частин...»
- Продовжити фразу: «Судовий експерт з податкових питань не має можливості надати висновок у разі...»
- Продовжити фразу: «Комісійна судова експертиза призначається у випадках, коли...»
- Продовжити фразу: «Комплексна судова експертиза призначається у випадках, коли...»

КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ

Види контролю:

- поточний
- підсумковий.

Методи контролю передбачають спостереження за навчальною діяльністю здобувачів, усне опитування, письмовий контроль тощо.

ПОТОЧНИЙ КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ

Поточний контроль знань відбувається 2 рази на семестр шляхом оцінки знань за допомогою тестів. Максимальна кількість отриманих балів на кожному з двох модульних контролів дорівнює 10. За правильну відповідь на кожне з тестових питань студент отримує 1 бал.

Приклад тестового питання

1. Судово-експертна діяльність здійснюється на принципах:

- А) законності дослідження
- Б) об'єктивності і повноти дослідження
- В) незалежності дослідження
- Г) всі запропоновані варіанти є правильними
- Д) правильний варіант відповіді не запропоновано

2. Атестовані судові експерти включаються до:

- А) державного Реєстру атестованих судових експертів
- Б) державного Переліку атестованих судових експертів
- В) державного Каталогу атестованих судових експертів
- Г) всі запропоновані варіанти є правильними
- Д) правильний варіант відповіді не запропоновано

ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Підсумковий контроль знань студентів проводиться у вигляді заліку.

Рейтинг студента із засвоєння дисципліни визначається за 100 бальною шкалою, у тому числі: перший рубіжний контроль – 50 балів, другий рубіжний контроль – 50 балів. Семестровий залік полягає в оцінці рівня засвоєння здобувачем вищої освіти навчального матеріалу на лекційних, практичних, семінарських заняттях та виконання індивідуальних

завдань за стобальною та дворівневою («зараховано», «не зараховано») та шкалою ЄКТС результатів навчання. За бажанням підвищити кількість балів, здобувачу на заліку пропонується надати відповідь на тестові питання чи виконання практичних завдань.

Оцінювання проводиться за 100-бальною шкалою ECTS з подальшою трансформацією у п'ятибальну шкалу:

0-60 – «F», «FX» – «незадовільно»

61-74 – «E», «D» – «задовільно»

75-89 – «C», «B» – «добре»

90-100 – «A» – «відмінно».

Оцінка ECTS	Визначення	Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою
A	<p>Відмінно – заслуговує здобувач, який:</p> <ul style="list-style-type: none"> • всебічно, систематично і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом; • вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях; • засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою; • засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває; • вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію; • самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи. 	90-100	Відмінно
B	<p>Дуже добре – заслуговує здобувач, який:</p> <ul style="list-style-type: none"> • повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці; • має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях; • має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування; • під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправляє, • добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу 	82-89	Добре

Оцінка ECTS	Визначення	Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою
С	<p>Добре – заслугоує здобувач, який:</p> <ul style="list-style-type: none"> • у загальному роботу виконав, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок; • вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність; • опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою 	74-81	Добре
Д	<p>Задовільно – заслугоує здобувач, який:</p> <ul style="list-style-type: none"> • знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії; • виконує завдання, але при рішенні допускає значну кількість помилок; • ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою; • допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення 	64-73	Задовільно
Е	<p>Задовільно – заслугоує здобувач, який:</p> <ul style="list-style-type: none"> • володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. • знання мають репродуктивний характер 	60-63	Задовільно
FX	<p>Незадовільно – виставляється здобувачу, який:</p> <ul style="list-style-type: none"> • виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань 	35-59	Незадовільно
F	<p>Незадовільно виставляється здобувачу, який:</p> <ul style="list-style-type: none"> • володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім; • допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою 	0-34	Незадовільно

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА**Базова**

1. Вітер Д.В. Використання судової експертизи під час розслідування злочинів у сфері фінансування соціальних цільових програм : дис. ... д-ра філософії : 081 / Нац. наук. центр «Ін-т судових експертиз ім. засл. проф. М.С. Бокаріуса». Харків, 2021. 282 с.
2. Говорова К.І. Теоретичні та загально-методичні положення судової економічної експертизи документів фінансово-кредитних операцій : дис. ... д-ра філософії : 081 / Нац. наук. центр «Ін-т судових експертиз ім. засл. проф. М.С. Бокаріуса». Харків, 2021. 212 с.
3. Економічна експертиза: теорія, методологія та організація: моногр. за заг. ред. докт. екон. наук, проф. Михайла Лучка. Тернопіль: ЗУНУ, 2021. 308 с.
4. Лисак О.П. Судово-економічна експертиза: роль, значення та основні аспекти організації. *Менеджмент XXI століття: сучасні моделі, стратегії, технології*. Вінниця: Центр підготовки наукових та навчально-методичних видань ВТЕІ КНТЕУ, 2019. Ч. 3. С. 42-50.
5. Озерна І.В., Пугаченко О.Б. Основи правових знань для економістів : навчальний посібник. К.: Алерта, 2024. 314 с.
6. Опорний конспект лекцій в таблицях та рисунках з дисципліни «Судово-бухгалтерська експертиза» для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 071 «Облік і оподаткування» / укладачі О.В. Топоркова, Т.О. Євлаш, О.О. Говоруха. Х.: ХДУХТ, 2019. 108 с.
7. Пугаченко О.Б. Законодавче визначення основних завдань судово-економічної експертизи. *Актуальні питання права та соціально-економічних відносин: Збірник наукових статей*. 2021. С. 87-94.
8. Пугаченко О.Б., Бандурко Д.В. Обов'язки та відповідальність судових експертів з економічних питань. *Актуальні питання права та соціально-економічних відносин: Збірник наукових статей*. 2021. С. 130-136.
9. Пугаченко О.Б., Косенко С.С., Бабій М.В. Організація проведення судових експертиз та експертних досліджень з економічних питань. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*. 2021. № 6 (39). С. 115-130
10. Пугаченко О.Б., Фоміна Т.В. Інформаційне забезпечення експертних досліджень та податкових перевірок порядку нарахування й сплати податків і зборів. *Економіка та суспільство*. 2023. № 52. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-72>
11. Пугаченко О.Б., Фоміна Т.В. Права та обов'язки експертів з економічних питань у

- профільному і процесуальному законодавстві. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*. 2023. № 9 (42). С. 20-32.
12. Пугаченко О.Б. Відносини податкових органів і платників податків у країнах-членах ОЕСР в умовах глобалізації. *Modern engineering and innovative technologies*. Issue № 23. Part 2. October 2022. Sergeieva&Co, Karlsruhe, Germany. С. 27-32.
 13. Пугаченко О.Б., Фоміна Т.В. Законодавче регулювання орієнтовного переліку вирішуваних питань судово-економічною експертизою документів бухгалтерського обліку, оподаткування і звітності. *Modern engineering and innovative technologies*. Issue № 19. Part 2. February 2022. Sergeieva&Co, Karlsruhe, Germany. С.42-50
 14. Судова експертиза: проблеми сьогодення та перспективи розвитку: колективна монографія / Львівський науково-дослідний інститут судових експертиз. Л., 2020. 406 с.
 15. Ужва А.М. Судово-бухгалтерська експертиза: Навчальний посібник. Миколаїв: Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського, 2019. 226 с.
 16. Фоміна Т.В., Пугаченко О.Б. Документальне забезпечення податкових перевірок та експертних досліджень за загальнодержавними податками. *Економіка та суспільство*. 2023. № 51. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-17>
 17. Фоміна Т.В., Пугаченко О.Б. Внутрішній контроль розрахунків з бюджетом за податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. *Економічний простір: Збірник наукових праць*. № 179. Дніпро: ПДАБА. 2022. С. 140-145.
 18. Фоміна Т.В., Пугаченко О.Б. Податкове стимулювання діяльності суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану в Україні. *Modern engineering and innovative technologies*. Issue № 20. Part 2. April 2022. Sergeieva&Co, Karlsruhe, Germany. С. 113-123.
 19. Шрамко О. Можливості судово-економічних експертиз при розслідуванні окремих корупційних злочинів. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. Випуск 1 (17). С. 162-165. URL: <https://www.google.com/url?sa=...=AOvVaw3iLIV89KVv2Pvfrx1fsx8h>
 20. Шушко О.О. Забезпечення економічної безпеки національної економіки шляхом економічної експертизи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.00.03. Запоріжжя, 2019. 23 с.
 21. Юодкайте-Гранскіене Г. Порівняльний огляд діяльності органів судової експертизи в державах-членах ЄС: 2-й звіт по місії Європейської комісії / ENPI «Підтримка реформ у сфері юстиції України». 55 с.
 22. Brigitte W. Muehlmann, Priscilla Burnaby, Martha Howe (2012). The Use of Forensic

- Accounting Experts in Tax Cases as Identified in Court Opinions. *Journal of Forensic & Investigative Accounting*. Vol. 4, Issue 2. URL: http://web.nacva.com/JFIA/Issues/JFIA-2012-2_1.pdf
23. Kliuiev O.M. (2019) Improvement Of Forensic Support For Justice: Theoretical, Legal And Organizational Aspects. *Theory and Practice of Forensic Science and Criminalistics*. June 2019. № 19 (1). P. 102-117
 24. Made Laut Mertha Jaya, I. Made Narsa (2021). The Importance of Forensic Tax and Accounting Knowledge to Prevent Fraud in New Normal Era. *Journal of Hunan University. Natural Sciences*. Vol.48. № 2. P. 101-109.
 25. Puhachenko Olha (2017) The Procedure for Performing Economic Evaluation in Ukraine. *The Third Scientific and Practical Conference dedicated to International Day of Seafarers "Modern marine technologies, problems of socio-economic development and solutions"*, Batumi, Georgia 24-25 June 2017. P. 15-16
 26. Puhachenko Olha (2017) The Procedure for Performing Economic Evaluation in Ukraine. *Innovative Economics and Management (Special Edition 2)*. 2017. Volume IV. P. 166-174
 27. Puhachenko Olha (2022) Principles Of Tax Legislation And Organization of Tax Control In Ukraine. *Innovative economics and management*. Vol. 9 (1). P. 57-65
 28. Sivchuk I.P. (2020) Utilization Of Specialized Knowledge In The Solution of Economic Disputes (Conflicts). *Судова експертиза: проблеми сьогодення та перспективи розвитку: колективна монографія / Львівський науково-дослідний інститут судових експертиз*. Л., 2020. С. 9-13.

Законодавчо-нормативна база

1. Господарський процесуальний кодекс : Закон України від 6 лист. 1991 р. № 1798-XII (із змінами і доповненнями). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/main/index>
2. Деякі питання надання платних послуг науково-дослідними установами судових експертиз Міністерства юстиції : Постанова КМУ від 27 лип. 2011 р. № 804 (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/804-2011-%D0%BF#Text>
3. Кодекс адміністративного судочинства : Закон України від 6 лип. 2005 р. № 2747-IV (із змінами і доповненнями). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/main/index>
4. Кримінальний процесуальний кодекс : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI (із змінами і доповненнями). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/main/index>
5. Податковий кодекс України : Закон України від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI. (із

- змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
6. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 лип. 1999 р. № 996-XIV (зі змінами та доповненнями). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/main/index>
 7. Про затвердження Інструкції про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах : Наказ М-ва юстиції України від 12 груд. 2011 р. № 3505/5. (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1431-11#Text>
 8. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : Наказ М-ва юстиції України від 08 жов. 1998 р. № 53/5 (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>
 9. Про затвердження переліків рекомендованої науково-технічної та довідкової літератури, що використовується під час проведення судових експертиз : Наказ М-ва юстиції України від 30 лип. 2010 р. № 1722/5 (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1722323-10#Text>
 10. Про затвердження Положення про науково-консультативну та методичну раду з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України : Наказ М-ва юстиції України від 27 бер. 2012 р. № 470/5 (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0460-12#Text>
 11. Про затвердження Положення про Центральну експертно-кваліфікаційну комісію при Міністерстві юстиції України та атестацію судових експертів : Наказ М-ва юстиції України від 03 бер. 2015 р. № 301/5 (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0249-15#Text>
 12. Про затвердження Порядку атестації та державної реєстрації методик проведення судових експертиз : Постанова КМУ від 02 лип. 2008 р. № 595 (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-2008-%D0%BF#Text>
 13. Про затвердження Порядку ведення державного Реєстру атестованих судових експертів : Наказ М-ва юстиції України від 29 бер. 2012 р. № 492/5 (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0484-12#Text>
 14. Про затвердження Порядку ведення Реєстру методик проведення судових експертиз : Наказ М-ва юстиції України від 02 жовт. 2008 р. № 1666/5 (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0924-08#Text>

15. Про затвердження Порядку присвоєння кваліфікаційних класів судових експертів працівникам науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України : Наказ М-ва юстиції України від 30 груд. 2011 р. № 3660/5 (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0002-12#Text>
16. Про судову експертизу : Закон України від 25 лют. 1994 р. № 4038-ХІІ (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>
17. Цивільний процесуальний кодекс : Закон України від 18 бер. 2004 р. № 1618-IV (із змінами і доповненнями). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/main/index>

Допоміжна

1. Актуальні питання судової експертизи і криміналістики: *зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф.-полілогу (м. Харків, 15-16 квіт. 2021 р.)*. Харків: Право, 2021. 320 с.
2. Актуальні питання судової експертизи і криміналістики: *збірник матеріалів міжнарод. наук.-практ. конф., присвяченої 150-річчю з дня народження Засл. проф. М.С. Бокаріуса, 18-19 квіт. 2019 р.)*. Харків: ХНДІСЕ, 2019. 508 с.
3. Богомолова О.С. Проблемні питання практики проведення судових економічних експертиз. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 5. С. 279-282
4. Вертепна К.О. Методичні підходи економічного дослідження які використовуються експертом-економістом під час дослідження, пов'язаних з розрахунком орендної плати. *Судова експертиза: проблеми сьогодення та перспективи розвитку: колективна монографія / Львівський НДІ судових експертиз*. Л., 2020. С. 100-104
5. Гавриш Г.О. Формування ринку послуг економічної експертизи в Україні, дис. канд. екон. наук: 08.00.03, м. Кривий Ріг, 2014
6. Гаспарян С.Г. Особливості формування правової культури у співробітників судово-експертних установ. *Матеріали круглого столу «Судова експертиза: сучасність та майбутнє»*. 25 січ. 2018 р. Л.: Львівський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України, 2019. С. 36-38
7. Горлачук О.А. Актуальні аспекти розвитку судової економічної експертизи. *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф.-полілогу*. Х.: Право, 2021. С. 137-138
8. Гула Л., Михалюк О. Характеристика судово-бухгалтерської експертизи. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2018. № 894. випуск 18. С. 120-123.
9. Дерій В.А., Дема Д.І. Економічна експертиза діяльності підприємств. *Економіка та*

- суспільство. Електронне наукове фахове видання. 2017. Вип. 11. С. 508-514.*
10. Дікань Л.В., Понікаров В.Д., Кожушко О.В. Судово-економічна експертиза: навчальний посібник. Х.: Вид ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. 432 с.
 11. Дмитренко Є. Експертні економічні дослідження та судова експертиза податкового обліку. *Вісник ДФС України «Офіційно про податки»*. 2015. № 33 (33). URL: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/8743>
 12. Долбнева Д.В. Шляхи трансформації системи боротьби з економічними злочинами в Україні з урахуванням досвіду країн Європейського Союзу. *ScienceRise*. 2019. № 2-3. С. 21-27
 13. Євдокіменко С.В. Судово-економічна експертиза: теоретико-методологічні засади і практика реалізації. Автореф. дис. д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. 44 с.
 14. Ключев О.М. До питання міжнародного співробітництва в галузі судової експертизи. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2018. Вип. 18. С. 154-162
 15. Ковальчук О.О. Судово-економічна експертиза: теоретичний аспект. *Управління розвитком*. 2014. № 12. С. 49-51
 16. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Судова бухгалтерія» для здобувачів вищої освіти / Укладачі: Коваленко А.В., Фурса В.В. Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2016. 45 с.
 17. Косован В.С. Доцільність включення або невключення до вартості об'єкта нерухомого майна суми ПДВ в рамках порівняльного методичного підходу. Судова експертиза: проблеми сьогодення та перспективи розвитку: колективна монографія / Львівський науково-дослідний інститут судових експертиз. Л., 2020. С. 79-82
 18. Кулик Р.Р. Суть і об'єктивна необхідність виникнення експертизи. *Економічний аналіз*. 2018. Т. 28, № 4. С. 95-99
 19. Кучеренко Т.Є, Уланчук В.С, Бечко В.П. Судово-бухгалтерська експертиза: Практикум для студентів освітнього рівня «магістр» спеціальності 071 «Облік і оподаткування». Умань: ФОП «Масловатий», 2018. 116 с.
 20. Левченко Н.М., Авраменко К.В. Судово-бухгалтерська експертиза розрахунків за виплатами працівникам. *Міжнародний науково-виробничий журнал «Сталий розвиток»*. 2015. № 3 (28). С. 198-205.
 21. Лисак О.П. Судово-економічна експертиза: роль, значення та основні аспекти організації. *Менеджмент XXI століття: сучасні моделі, стратегії, технології*. Вінниця: Центр підготовки наукових та навчально-методичних видань ВТЕІ КНТЕУ, 2019. Ч. 3. С. 42-50.

22. Лисенко В., Комишнюк Ю. Особливості проведення судово-економічної експертизи у ході розслідування злочинів, вчинених суб'єктами господарювання з ознаками фіктивності. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Юридичні науки.* 2019. Вип. 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnadpcurn_2019_3_12
23. Литвин З.Б. Економічна експертиза як пріоритетна форма фінансового контролю на підприємствах. *Причорноморські економічні студії.* 2018. Вип. 36 (2). С. 123-127
24. Литвин З.Б. Економічна експертиза як функція попередження економічних злочинів. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії.* 2017. Вип. 6 (2). С. 118-122
25. Мартинова Л.В., Якіміва В.С. Теоретичні аспекти визначення змісту судової економічної експертизи. *Економіка. Фінанси. Право.* 2020. № 2. С. 6-9
26. Міщенко Т.М. Теоретико-організаційні засади судово-економічної експертизи контрольованих операцій. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління.* 2019. № 20. С. 292-299.
27. Міщенко Т.М. Умови та особливості проведення судово-економічної експертизи у справах про доведення до банкрутства. *Економіка та суспільство.* 2021. № 25. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-6>
28. Моргунова Т.І. Сучасні особливості проведення судово-бухгалтерської експертизи. *Економіка. Фінанси. Право.* 2018. № 2 (2). С. 17-21
29. Мулик Т.О., Мулик Я.І. Теоретичні основи судово-економічної експертизи: аналіз наукових поглядів. *Економічний простір.* 2021. № 165. С. 131-139.
30. Мулик Я.І. Економічна експертиза в Україні: теоретичні та практичні аспекти. *Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe (East European Scientific Journal).* 2020. № 2 (54). С. 27-38
31. Олійничук О., Купер М. Міжнародний досвід використання економічної експертизи у фінансових розслідуваннях. *Актуальні проблеми правознавства.* 2020. № 3. С. 59-75
32. Орехова А.І. Історичні аспекти розвитку судової бухгалтерії як форми контролю. URL: <http://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/2151/1/%...%8E.docx.pdf>
33. Основи судової експертизи : навчальний посібник для фахівців, які мають намір отримати або підтвердити кваліфікацію судового експерта / авт.-уклад.: Л.М. Головченко, А.І. Лозовий, Е.Б. Сімакова-Єфремян та ін. Х. : Право, 2016. 928 с.
34. Пакет візуального супроводження із дисципліни «Судово-бухгалтерська

- експертиза» для студентів денної та заочної форм навчання / укладачі Н.С. Акімова, О.В. Топоркова, Т.О. Євлаш, О.О. Нестеренко, І.С. Коробкіна. Х : ХДУХТ, 2017. 78 с.
35. Панасюк В.М., Піскар Г.Є. Тлумачення сутності поняття «економічна експертиза». *Облік, оподаткування і контроль: теорія та методологія: зб. матеріалів VIII Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. [м. Тернопіль, 23 груд. 2020 р.]* / редкол.: Sławomir Bartosiewicz, Dräger Henning, Zbigniew Korzeb [та ін.]. Тернопіль: ЗУНУ, 2021. С. 96-98
36. Перезовова І.В. Теоретичні та організаційні засади економічної експертизи в управлінні підприємствами: дис. д-ра екон. наук: 08.00.04, Івано-Франків. нац. техн. ун-т нафти і газу. Івано-Франківськ, 2014. 466 с.
37. Пілюков Ю., Шрамко О. Судова експертиза як форма використання спеціальних знань при розслідуванні корупційних злочинів. *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. Випуск 4 (16). С. 139-143.
38. Пілюков Ю.О. Процесуальні вимоги до висновку експерта у кримінальному провадженні. *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. № 3. С. 99-102.
39. Проблеми та перспективи розвитку судової експертизи та криміналістики: *матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 16 жовтня 2020 року)* / відп. ред. А.І. Черемнова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2020. 700 с.
40. Пугаченко О., Пильникова Я., Черниш Л. Ретроспективний огляд результатів дисертаційних досліджень, які присвячено судово-економічній експертизі. *Актуальні питання вдосконалення судово-експертної та правоохоронної діяльності : Збірник матеріалів засідання № 1 постійно діючої Міжнародної науково-практичної конференції*, 24 вересня 2021 року. С. 340-343.
41. Пугаченко О., Ткаченко О., Бандурко Д. Особливості призначення та проведення судових експертиз з економічних питань. *Актуальні питання вдосконалення судово-експертної та правоохоронної діяльності : Збірник матеріалів засідання № 1 постійно діючої Міжнародної науково-практичної конференції*, 24 вересня 2021 року. С. 293-298
42. Пугаченко О.Б. Законодавче визначення основних завдань судово-економічної експертизи. *Актуальні питання права та соціально-економічних відносин: Збірник наукових статей*. 2021. С. 87-94.
43. Пугаченко О.Б. Законодавчі зміни порядку призначення і проведення судових експертиз з економічних питань. *Розвиток обліку, аудиту та оподаткування в*

- умовах інноваційної трансформації соціально-економічних систем : *Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції, 17 грудня 2021 р.* Кропивницький: ЦНТУ, 2021. С. 249-252
44. Пугаченко О.Б. Порядок проведення судових експертиз з питань оподаткування. *Матеріали ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції «Здоров'я та суспільство»*, 5 лист. 2020 р. Кропивницький, 2020. С. 197-205
 45. Пугаченко О.Б. Права експерта у судовій експертизі з економічних питань. *Матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання права та соціально-економічних відносин»*, 8 лист. 2018 р. Кропивницький, 2018. С. 41-47
 46. Пугаченко О.Б. Проведення експертизи під час здійснення податкового контролю контролюючими органами. *Матеріали ІХ Всеукраїнської наукової конференції «Актуальні питання сучасної економіки»*. 22 груд. 2017 р. Частина 2. Умань: Видавець «Сочинський М.М.», 2017. С. 52-53
 47. Рева Т.М. Особливості проведення судово-економічної експертизи по результатам аудиторського звіту, акту ревізії. *Судова експертиза: проблеми сьогодення та перспективи розвитку: колективна монографія / Львівський науково-дослідний інститут судових експертиз*. Л., 2020. С. 153-158
 48. Романів С.Р., Будник Л.А., Саченко С.І. Судово-економічна експертиза в Україні: її економічна суть та кадрове забезпечення. *Інфраструктура ринку*. 2018. № 23. С. 343-350
 49. Саченко С.І., Гаріян С.В. Основні особливості надання послуг з економічної експертизи. *Облік, оподаткування і контроль: теорія та методологія: зб. матеріалів VIII Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. [м. Тернопіль, 23 груд. 2020 р.] / редкол.: Slawomir Bartosiewicz, Drager Henning, Zbigniew Korzeb [та ін.]*. Тернопіль: ЗУНУ, 2021. С. 107-109
 50. Саченко С.І., Черешнюк О.М. Економічна експертиза взаємовідносин підприємства з споживачами. *Приазовський економічний вісник*. 2017. № 2. С. 159-163
 51. Свінцицький А.В., Падалка А.М. Поняття та значення судових експертиз у розкритті й розслідуванні організованої злочинної діяльності у сфері оподаткування. *Інформація і право*. 2020. № 3 (34). С. 96-103
 52. Сімакова-Єфремян Е.Б. До питання про взаємозалежність європейських інтеграційних процесів і тенденцій інтеграції спеціальних знань в Україні. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2017. Вип. 17. С. 152-158
 53. Сопільник Р.Л. Експертне забезпечення правосуддя у контексті євроінтеграційних

- процесів. *Криміналістичний вісник*. 2015. № 1 (23). С. 39-44
54. Стельмах Н. Методичне забезпечення судово-бухгалтерської експертизи в сільському господарстві: стан та перспективи. *Економічний дискурс*. 2021. Випуск 3-4. С. 57-63.
55. Стельмах Н. Підготовка експертів-бухгалтерів: проблеми та перспективи. *Ефективна економіка*. 2016. № 1. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4748>
56. Стельмах Н.Є. Економіко-правова сутність судово-бухгалтерської експертизи в ринкових умовах господарювання. *Облік і фінанси*. 2014. № 4. С. 64-68
57. Стельмах Н.Є. Бухгалтерська експертиза сільськогосподарської діяльності: судово-процесуальний аспект. дис. канд. екон. наук: 08.00.09, Нац. акад. аграр. наук України, ННЦ «Ін-т аграрної економіки». К., 2016. 229 с.
58. Степанова С.В. Європейські стандарти права на справедливий суд та їх імплементація у національне законодавство України: конституційно-правове дослідження: дис. канд. юрид. наук: 12.00.02. ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород, 2018. 264 с.
59. Судова експертиза: сучасність та майбутнє: *Матеріали круглого столу*. 25 січ. 2018 р.; за заг. ред. д.т.н. Кузіна М.О. / Львівський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України. Л., 2019. 150 с.
60. Судово-бухгалтерська експертиза: наук.-допом. бібліогр. покажч. / Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Бібліотека ; уклад. Л. Дейнека; упоряд. А. Сафарова. Луцьк, 2017. 78 назв.
61. Судово-економічна експертиза: навчальний посібник / Дікань Л.В., Понікаров В.Д., Кожушко О.В. Х.: Вид ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. 432 с.
62. Тимкович П.В. Проведення економічних експертиз з питань відображення підприємствами в бухгалтерському обліку майна, що знаходиться в зоні бойових дій чи на тимчасово окупованій території України. *Судова експертиза: проблеми сьогодення та перспективи розвитку: колективна монографія* / Львівський науково-дослідний інститут судових експертиз. Л., 2020. С. 192-197
63. Тимкович П.В., Маланчак В.Є. Методологія проведення економічних експертиз з питань документального підтвердження нестач чи лишків основних засобів та запасів. *Матеріали круглого столу «Судова експертиза: сучасність та майбутнє»*. 25 січ. 2018 р. Л.: Львівський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України, 2019. С. 129-131.
64. Токарева К.В. Актуальні питання механізму проведення судової економічної

- експертизи в сучасних умовах. *Криміналістичний вісник*. 2018. № 2. С. 92-98
65. Угровецький О.П., Свідерський О.О. Напрямки формування сучасного теоретичного підґрунтя судово-експертної діяльності в Україні. *Матеріали круглого столу «Судова експертиза: сучасність та майбутнє»*. 25 січ. 2018 р. Л.: Львівський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України, 2019. С. 132-135.
 66. Федчишина В.В. Спеціальні економічні знання у правових системах Європи, Австралії та США. *Науковий огляд*. 2018. № 3 (46). С. 124-143
 67. Фоміна О.В., Шушакова І.К. Судова економічна експертиза з питань трансфертного ціноутворення. *Економіка Україна*. 2021. № 10 (719). С. 52-66
 68. Хомутенко В.П., Мотигін Д.В. Актуалізація судово-економічних експертиз в умовах тіньової економіки. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. № 6. С. 21-25
 69. Хомутенко О.В. Судова економічна експертиза як інструмент формування принципів забезпечення позитивних ефектів в економіці. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2015. №. 15. С. 306-312
 70. Хомутенко О.В. Судова економічна експертиза як регіональний інструмент підтримки управлінських рішень. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2019. № 20. С. 415-423

Інформаційні ресурси

1. Офіційний сайт у частині розділу «СУДОВІ ЕКСПЕРТИЗИ» Міністерства юстиції України – Режим доступу: https://minjust.gov.ua/legal_expertise
2. Офіційний сайт Міністерства юстиції України – Режим доступу: <http://minjust.gov.ua/>
3. Офіційний сайт Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності – Режим доступу: <http://www.intelect.org.ua/>
4. Офіційний сайт Кропивницького відділення Київського Науково-дослідного інституту судових експертиз – Режим доступу: <http://www.kndise.gov.ua/filials/>
5. Науково-дослідні установи судових експертиз – Режим доступу: https://minjust.gov.ua/section_8
6. Європейська комісія з питань ефективності правосуддя Ради Європи (СЕРЕЈ) [European Commission on the Efficiency of Justice of the Council of Europe]. – Режим доступу: <https://vkksu.gov.ua/ua/mijnarodne-spivrobotnitstvo/spivrobotnitstvo-z-radou-evropi-ta-evropeyskim-souzom/ewropiejska-komisiia-z-pitani-efiektiwnosti-prawosuddia-radi-ewropi-cepej/>

7. Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства [European and international standards in the field of justice]. Basic Principles on the Independence of the Judiciary. United Nations Human Rights. Office of the High Commissioner. – Режим доступу:
<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/IndependenceJudiciary.aspx>
8. Графіки проведення планових перевірок діяльності судових експертів, які не є працівниками державних спеціалізованих установ – Режим доступу:
<https://minjust.gov.ua/m/grafiki-provedennya-planovih-perevirok-diyalnosti-sudovih-ekspertiv-yaki-ne-e-pratsivnikami-derjavnih-spetsializovanih-ustanov>
9. Інформація щодо судових експертів, які не є працівниками державних спеціалізованих установ за 2023 рік (станом на 01.01.2024 р.) – Режим доступу:
https://minjust.gov.ua/legal_expertise
10. Реєстр методик проведення судових експертиз – Режим доступу:
<https://rmpse.minjust.gov.ua/>
11. Реєстр атестованих судових експертів – Режим доступу: <https://rase.minjust.gov.ua/>
12. Офіційний сайт Верховної ради України – Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/>
13. Офіційний сайт Державної податкової служби України – Режим доступу:
<http://sts.gov.ua/>
14. Офіційний сайт Державної служби статистики України – Режим доступу:
<http://www.ukrstat.gov.ua/>
15. Офіційний сайт Міністерства фінансів України – Режим доступу:
<http://www.minfin.gov.ua>
16. Офіційний сайт Державної казначейської служби України – Режим доступу:
<http://www.treasury.gov.ua>
17. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює регулювання у сфері ринків фінансових послуг – Режим доступу: <https://www.nfp.gov.ua>
18. Офіційний сайт Національного банку України – Режим доступу:
<http://www.bank.gov.ua>
19. Офіційний сайт Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>
20. Електронна бібліотека юридичної літератури «Правознавець». – Режим доступу:
www.pravoznavec.com.ua
21. Каталог корпоративної колекції перекладів нормативно-правових актів зарубіжних країн (за бібліотечно-бібліографічним класифікатором). – Режим доступу:
www.rada.gov.ua/LIBRARY/catalog.htm